

Západočeská univerzita v Plzni
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PLZEŇ 2014

MONIKA KALÁTOVÁ

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**OBĚTI TRESTNÝCH ČINŮ Z TRESTNĚPRÁVNÍHO A
KRIMINOLOGICKÉHO HLEDISKA**

Zpracovala: Monika Kalátová
Studijní program: magisterský
Studijní obor: právo a právní věda
Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Škvain

V Plzni 2014

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Oběti trestných činů z trestněprávního a kriminologického hlediska“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, 31. březen 2014

.....
Monika Kalátová

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Petru Škvainovi za vstřícný přístup, odborné vedení mé práce a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat mé rodině za podporu během celého mého studia.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	VYMEZENÍ POJMU OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU	4
2.1	POJEM OBĚŤ Z POHLEDU KRIMINOLOGIE	4
2.2	POJEM OBĚŤ Z POHLEDU PRÁVA	5
2.3	SROVNÁNÍ POJMŮ „OBĚŤ“ A „POŠKOZENÝ“	8
2.4	SHRNUÍ 2. KAPITOLY	11
3	VIKTIMOLOGIE	12
3.1	VIKTIMOLOGIE – NAUKA O OBĚTECH	12
3.2	VIKTIMNOST	14
3.3	VIKTIMIZACE	18
3.4	TYPOLOGIE OBĚTÍ.....	21
3.5	VIKTIMOLOGIE A POMOC OBĚTEM	23
3.6	SHRNUÍ 3. KAPITOLY	26
4	OBĚŤ Z POHLEDU MEZINÁRODNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY	27
4.1	SHRNUÍ 4. KAPITOLY	32
5	POSTAVENÍ OBĚTI V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU	33
5.1	PRÁVA OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ	35
5.2	ODŠKODŇOVÁNÍ OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ	45
5.2.1	peněžitá pomoc	45
5.2.2	náhrada škody	51
5.3	SHRNUÍ 5. KAPITOLY	56
6	SUBJEKTY POSKYTUJÍCÍ POMOC OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ.....	57
6.1	BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ	58
6.2	PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA	59
6.3	SPOLEK ROSA.....	60
6.4	PROFEM	60
6.5	SHRNUÍ 6. KAPITOLY	61
7	ZÁVĚR.....	62
8	RESUMÉ	65
9	SEZNAM ZKRATEK.....	67
10	SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	68
10.1	KNIŽNÍ PRAMENY	68
10.2	ODBORNÉ ČLÁNKY A PŘÍSPĚVKY ZE SBORNÍKŮ	69
10.3	ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY.....	70
10.4	PRÁVNÍ PŘEDPISY A JUDIKATURA	71
10.5	MEZINÁRODNÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY	71

1 ÚVOD

*„Slabá pozice poškozeného v právním slova smyslu je snad tím nejčastějším problémem obětí trestných činů u nás. Promítá se totiž i do „psychologie“ jednání s poškozenými. Pro orgány činné v trestním řízení je důležitější pachatel, tento fakt se odráží i ve stylu jednání s obětí. Nemám teď na mysli chyby pramenící z individuálního stylu konkrétního policisty, vyšetřovatele, soudce apod. Mám na mysli rolové chování, které je předepsáno. Důsledkem je hořký pocit poškozeného, že je právně vytlačen do pasivity a vyčkávání a není psychologicky ani lidsky akceptován. Tuto skutečnost vyjadřují oběti slovy, že se cítí slabé. Častěji však hovoří o hořkém pocitu **bezmoci a ponížení**. Podotýkám, že zážitek bezmoci patří k těm nejtrýznivějším prožitkům, které nás vůbec mohou potkat.“¹*

Těmito slovy vystihuje Ludmila Čírtková situaci obětí trestných činů v České republice při uplatňování jejich práv. Z výše uvedeného je zřejmé, že ji hodnotí velice negativně. Obecně z jejího názoru vyplývá, že v situaci, kdy je spáchán trestný čin, se pozornost soustřeďuje především na pachatele tohoto činu a oběť je v lepším případě odsouvána do pozadí a její potřeby bagatelizovány. Nejde však jen o slabou pozici oběti v roli poškozeného během trestního řízení. Postavení a práva obětí trestných činů, jako zvláštních subjektů péče ze strany státu, nebyla až do nedávné doby vůbec upravena. Pozice obětí tak byla velice slabá.

Důvodem zvolení tématu mé diplomové práce byla změna v přístupu k problematice obětí trestných činů, která se promítla do právní úpravy, jež je v České republice zcela nová. Touto právní úpravou je zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Tato právní úprava by se dala chápat jako revoluční, jelikož se jedná o první zákon, jenž přináší ucelený a komplexní katalog práv obětí a zlepšuje tak jejich postavení. Zároveň se také jedná o první zákon, který vymezuje způsob, jakým by se subjekty (především orgány činné v trestním řízení), které se s obětí odstanou do styku, měly k oběti chovat.

Téma týkající se obětí trestných činů je tak v současné době v České republice tématem velice aktuálním. Zároveň se jedná o téma, které není tématem

¹ ČÍRTKOVÁ, L. Hlavní problémy obětí trestných činů v ČR. In *K problematice obětí trestných činů a k výsledkům výzkumu obětí v České republice: sborník příspěvků z konference*. Vyd. 1. Editor Kateřina Kulišková. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, str. 52

ryze právním, z velké části jde též o téma kriminologické. Z toho důvodu bych se v části této práce chtěla věnovat kriminologickým otázkám v problematice obětí trestných činů. Poznatky, které nám kriminologie (respektive viktimologie) o obětech přináší, totiž nejsou samoučelné. Mají také nezanedbatelný vliv na formování právních úprav zakotvujících práva a postavení obětí. Ani zákon o obětech trestných činů není v tomto ohledu výjimkou.

Ještě předtím, než se začnu věnovat viktimologii, jejím hlavním pojmům a poznatkům, je důležité v první řadě vysvětlit pojem „oběť trestného činu“. Tomu bych se ráda věnovala ve druhé kapitole. Tato část mé diplomové práce je velmi důležitá již z toho důvodu, že tento pojem je pojmem mnohovýznamovým a zároveň s ním pracuje více různých věd. Je tudíž velmi důležité vymezit, jak tento pojem chápe právo. Zároveň bych chtěla nastínit i viktimologické pojetí tohoto pojmu. Co se týče trestního řízení, zde bude oběť vystupovat vždy v roli poškozeného. Pojmy „oběť“ a „poškozený“ však nejsou totožné, proto se v této části práce budu též věnovat odlišnostem těchto pojmů jako trestněprávních institutů.

Problematika obětí trestných činů je problematikou, která byla v první řadě řešena na mezinárodní úrovni. Čtvrtá kapitola se proto bude věnovat některým nejdůležitějším mezinárodním dokumentům, které měly vliv na formování národních právních úprav v oblasti práv obětí.

Stěžejní a nejdůležitější kapitolou je pátá kapitola mé diplomové práce, ve které bych se ráda věnovala postavení obětí v českém právním řádu. Zákon o obětech trestných činů by zde měl přinést změnu v tom smyslu, jak je na oběť pohlíženo. Cílem zákona je, aby oběť přestala být vnímána jako pouhý objekt trestního řízení a zdroj informací o trestném činu. Cílem diplomové práce je zde především porovnat situaci obětí před a po přijetí zákona o obětech, pojednat o jejich nových mimoprocesních právech a též ukázat, že i procesní práva obětí (poškozených) byla díky tomuto zákonu rozšířena. Kromě práv obětí trestných činů se chci v této kapitole věnovat též odškodňování obětí trestných činů. V podkapitole s názvem „peněžitá pomoc“ bych ráda nastínila, jaké změny v problematice odškodňování obětí proběhly v souvislosti s přijetím zákona o obětech. Tyto změny reagují na nedostatky předchozí právní úpravy odškodňování, která se nacházela v zákoně o poskytnutí peněžitě pomoci obětem trestné činnosti. V podkapitole s názvem „náhrada škody“ se budu věnovat především adheznímu řízení. Není zde však cílem podat jeho zevrubný výklad,

nýbrž spíše podat nástin základních podmínek pro uplatnění náhrady škody v tomto druhu řízení a poukázat na nedostatky této právní úpravy.

V šesté kapitole bych ráda zmínila několik důležitých nevládních organizací poskytujících pomoc obětem trestných činů. V této části též popíši nový státní systém podpory, který mohou tyto subjekty využít.

Na závěr bych ráda podotkla, že téma, jež jsem si vybrala, je tématem opravdu širokým. Některé kapitoly mé práce by jistě vydaly na téma samostatné. Proto není hlavním cílem mé práce podat vyčerpávající výklad týkající se problematiky obětí trestných činů, hlavním cílem je především pojednat o změnách v přístupu k obětem trestných činů v České republice.

2 VYMEZENÍ POJMU OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU

Koho vlastně můžeme označit za oběť trestného činu? To je otázka, na kterou není snadné odpovědět. Obsah pojmu oběť totiž není jednoznačný, což je dáno i tím, že se s tímto pojmem setkáváme v různých vědních disciplínách a současně i v běžné lidské komunikaci, kdy pokaždé může mít tento pojem jiný význam.

Dá se tedy říci, že pojem oběť je pojmem interdisciplinárním. Najdeme jej v kriminologii, dále v podoboru kriminologie – viktimologii, v kriminalistice, forenzní psychologii a v neposlední řadě i v právu. Každá tato věda nám může podat jinou definici, jelikož každá z těchto věd se na oběť dívá z jiného úhlu pohledu a to především s ohledem na svou vlastní nauku.

První vědou, která se oběťmi začala zabývat, byla právě kriminologie. Právě tato věda začala prosazovat názor, že je nutné se věnovat nejen pachateli trestného činu, ale též jeho protipólu – oběti. Oběť se tak začala pomalu dostávat do středu zájmu a začaly se o ni zajímat také jiné vědní disciplíny. Postupně začalo reflektovat kriminologické poznatky též právo.

2.1 POJEM OBĚŤ Z POHLEDU KRIMINOLOGIE

V kriminologii, respektive viktimologii, existuje mnoho definic pojmu oběť. Názory na obsah pojmu oběť se v kriminologické literatuře různí; neexistuje tedy jednotné hledisko na jeho vymezení. Podle názoru Tomáška² není pojem oběti pojmem univerzálně platným, pojem oběti musíme chápat jako koncept, který je kulturně a časově podmíněn.

Existují minimálně tři různá viktimologická pojetí pojmu oběť. Nejširší pojetí za oběť pokládá každého, kdo v důsledku trestného činu nebo i jiné škodlivé události (válka, živelná pohroma, diskriminace) utrpěl jakýkoli škodlivý následek či újmu. Užší pojetí chápe oběť jako fyzickou či právnickou osobu, která je trestným činem poškozená na majetku, těle, cti nebo jiných právech. Nejužší pojetí považuje za oběť pouze fyzickou osobu, která utrpěla jakoukoli újmu v důsledku spáchaného trestného činu (např. újmu na životě, zdraví, majetku, cti či jiných právech).³

² TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, str. 153

³ TURAYOVÁ, Y. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1999, str. 62

Za klasickou definici pojmu oběť považuje kriminologická věda definici jednoho ze zakladatelů viktimologie – von Hentiga, který chápe oběť jako osobu, jejíž právo je z objektivního hlediska narušeno a tato osoba pak toto narušení subjektivně prožívá s nevolí či bolestí.⁴

V současné době se v české kriminologii i kriminalistice názor na oběť trestného činu ustálil a za oběť je tak považována pouze konkrétní fyzická osoba, které byla způsobena újma na životě nebo zdraví, nebo jí byla způsobena škoda na majetku, nebo které vznikla škoda morální, nebo byla omezena na svobodě nebo jiných právech a nezáleží při tom, zdali jí bylo následně přiznáno postavení poškozeného v trestním řízení.⁵

Obecně lze říci, že kriminologie, respektive viktimologie, za oběti považuje obvykle pouze fyzické osoby, nikoli kolektivní subjekty (např. právnické osoby). Dle názoru Musila⁶ je sporné, zda se má viktimologie zabývat jen přímou obětí trestného činu nebo také osobami jí blízkými. Tyto osoby totiž pociťují újmu způsobenou trestným činem jen zprostředkovaně a nemají tak stejné rysy jako bezprostřední oběť. Sice také utrpí trestným činem újmu, avšak v ostatních ohledech se od bezprostřední oběti liší např. tím, že se neúčastnili na vzniku a průběhu trestného činu. Musil dále uvádí, že je výhodnější, abychom za oběť považovali jen osobu přímo dotčenou trestným činem, jelikož čím širší okruh osob bychom považovali za oběti, tím méně bychom našli společných znaků, kterými by se tyto oběti odlišovaly od celkové populace.

2.2 POJEM OBĚŤ Z POHLEDU PRÁVA

Oběť stála z pohledu práva po dlouhou dobu na okraji zájmu, přibližně až do poloviny minulého století jí nebyla věnována prakticky žádná pozornost. Pozornost se naopak soustředila kolem osoby pachatele, u kterého se dbalo na dodržování jeho práv a svobod.⁷ Mezinárodní právo reflektovalo viktimologické poznatky, na které právní úprava reaguje, až v druhé polovině 20. století, kdy se

⁴ HOLCR, K. a kol. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. str. 90

⁵ MAREŠOVÁ, A.; MARTINKOVÁ, M.: O významu poznávání obětí trestné činnosti. *mvcr.cz* [online]. 2010. [cit. 22. 11. 2013]. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/soubor/maresova-obeti-pdf.aspx>

⁶ MUSIL, J. Oběť trestného činu. In NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: Aspi, 2004, str. 139

⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. Vyd. Praha 2: Leges, 2013, str. 11

oběť konečně dostala do středu zájmu, a to zejména v souvislosti s principy tzv. restorativní justice.⁸

V roce 1985 se objevila definice pojmu oběť v Deklaraci základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci, kterou přijalo Valné shromáždění OSN. Tato definice zní: „*oběti znamenají osoby, které individuálně nebo kolektivně utrpěly újmu, včetně fyzického nebo psychického poškození, emocionálního utrpení, ekonomické ztráty nebo závažného porušení jejich základních práv z důvodu konání nebo nekonání, které je porušením vnitrostátních trestních zákonů platných v členských státech, včetně těch zákonů, které ustanovují trestnost zneužití pravomoci.*“⁹

Dalším mezinárodním dokumentem, který definoval pojem oběť z právního hlediska, bylo Doporučení Rady Evropy o pomoci obětem trestných činů schválené 14. června 2006. To vymezuje oběť kriminality jako „fyzickou osobu, jež utrpěla újmu, včetně tělesné a duševní újmy, citové utrpení či hospodářskou ztrátu způsobenou činy či jejich opomenutím, jež jsou v rozporu s trestním zákonem členského státu. Termín oběť se též vztahuje, tam kde je to vhodné, na nejbližší rodinu či závislé osoby přímé oběti.“¹⁰

Do české právní úpravy se pojem oběť poprvé dostal s přijetím zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, který byl přijat na základě Evropské úmluvy o odškodňování obětí násilných trestných činů z roku 1983. Tento zákon byl dále novelizován v souvislosti s přijetím dalších mezinárodních dokumentů.¹¹ Zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti za oběť považoval fyzickou osobu, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví (§ 2 odst. 1). Za oběť dále považoval i osobu pozůstalou po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu (§ 2 odst. 2). Z výše uvedené definice vyplývá, že

⁸ Z angl.. restore – obnovit, navrátit v původní stav, restorativní justice se zaměřuje spíše na obnovení poměrů, než na represii.

⁹ Deklarace OSN ze dne 29. Listopadu 1985, o základních principech spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci Valného shromáždění OSN [online]. [cit. 23. 11. 2013]. Dostupné z <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm>

¹⁰ Doporučení Rady Evropy č. (2006) 8 ze 14. června 2006 o pomoci obětem trestných činů [online]. [cit. 23. 11. 2013]. Dostupné z <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1011109&Site=CM>

¹¹ SVATOŠ, R. *Oběti násilné trestné činnosti – loupeží*. In JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, str. 174

za oběť dle tohoto zákona byla považována pouze taková osoba, které vznikla škoda na zdraví. Jinou škodu nebo újmu tento zákon neobsahoval.

Později byly přijímány další mezinárodní dokumenty, ve kterých docházelo k rozšiřování okruhu obětí. Tyto pozdější dokumenty již nepovažovaly za oběť pouze osobu, které byla způsobena újma na zdraví, nýbrž rozšířily obsah pojmu oběť i na osoby, kterým byla způsobena újma jiná než jen újma na zdraví. A právě v souvislosti s tímto novým pojetím obětí v mezinárodních dokumentech se začal v České republice projednávat nový zákon, který měl tyto změny zohledňovat a zároveň poskytnout ucelenou právní úpravu, jež by pomohla zlepšit postavení obětí trestných činů v České republice.¹²

Tento nový zákon, tedy zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) nabyl účinnosti 1. srpna 2013 (některá jeho ustanovení však nabyla účinnosti již dříve). Zákon zavádí některé nové pojmy a také nám přináší legální definici pojmu oběť. Dle § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů je obětí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Na první pohled je patrné, že obsah pojmu oběť byl rozšířen. Zákon o obětech trestných činů nemluví v souvislosti s obětí jen o škodě na zdraví, ale vztahuje se i na další újmy, které může oběť utrpět. Dále se také definice rozšiřuje v tom smyslu, že k tomu, aby se osoba stala obětí, nemusí být trestný čin dokonán, postačuje tedy pouhá možnost uskutečnění trestného činu, čímž definice pokrývá vývojová stádia trestného činu, tedy přípravu a pokus.

Zákon o obětech trestných činů vymezuje oběť dále v tom smyslu, že obětí může být pouze fyzická osoba. Právnícká osoba sice může mít postavení poškozeného v trestním řízení, avšak jakožto osoba fiktivní nemá city a nemůže tak prožívat útrapy způsobené jí trestným činem.¹³

V § 2 odst. 3 zakotvuje zákon o obětech trestných činů též sekundární oběti, tedy oběti, které nebyly trestným činem dotčeny přímo, jelikož tyto osoby mohou smrt přímé oběti pociťovat jako újmu vlastní, pokud šlo o osobu blízkou.¹⁴

¹² SVATOŠ, R. *Oběti násilných trestných činů – loupeží*. In JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, str. 175

¹³ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 25

¹⁴ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 27

Toto ustanovení nám říká, že pokud přímá oběť trestného činu zemřela, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.

Dále zákon o obětech trestných činů přináší další nově vytvořenou kategorii obětí, kterou představuje „zvlášť zranitelná oběť“. Zvlášť zranitelnou obětí se dle § 2 odst. 4 rozumí dítě; osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy; oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku); oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, přičemž v posledních dvou případech musí být zároveň splněna podmínka, že zde v konkrétním případě (zákon zde uvádí demonstrativní výčet různých okolností a charakteristik) existuje zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy. Zákonodárce v tomto případě reflektuje skutečnost, že některým obětem hrozí vyšší riziko způsobení sekundární viktimizace a proto jim poskytuje zvláštní ochranu.¹⁵

Zákon o obětech trestných činů tedy do českého právního řádu zakotvuje legální definici pojmu oběť. Zároveň sjednocuje pojem oběť s procesním pojmem poškozený, kterýžto pojem je uveden v trestním řádu. Ke sjednocení těchto dvou pojmů došlo rozšířením definice oběti o osoby, kterým byla způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.¹⁶

2.3 SROVNÁNÍ POJMŮ „OBĚŤ“ A „POŠKOZENÝ“

Oběti trestných činů budou často vystupovat v trestním řízení a to jako tzv. poškození. Laik by mohl tyto dva pojmy považovat za synonyma, jelikož v běžné řeči jsou si oba pojmy velmi podobné. Musím proto zmínit terminologický rozdíl mezi těmito dvěma pojmy.

Nejprve je nutné si uvědomit, že pojem oběť je pojmem mnohovýznamovým a jako takový se objevuje nejen v kriminologii a právu, ale

¹⁵ VÁLKOVÁ, H.; GŘIVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, str. 85

¹⁶ SVATOŠ, R. *Oběti násilných trestných činů – loupeží*. In JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, str. 175

také v dalších vědních disciplínách, např. v kriminalistice nebo forenzní psychologii, kdy každá tato věda jej chápe trochu jinak. Dále se tento pojem užívá v běžné komunikaci, kdy by bylo možno oběť bez ohledu na současně platnou legislativu obecně vymezit jako člověka, který byl nějakým způsobem poškozen trestným činem. Do tohoto obecného pojetí bychom mohli zahrnout i blízké osoby tohoto poškozeného člověka včetně pozůstalých. Z ještě širšího pojetí bychom mohli za oběti považovat i další osoby, které byly negativně ovlivněny trestným činem – např. spolupracovníky této oběti.¹⁷ V této kapitole se však zaměřím na srovnání těchto pojmů jako trestně právních institutů.

Pojem „poškozený“ představuje trestně procesní institut, který je zakotven v trestním řádu. Pojem oběť má s tímto trestně procesním institutem mnoho společného, není s ním však totožný a tyto dva pojmy tak nelze zaměňovat.¹⁸ Pojem oběť vychází z kriminologie, respektive viktimologie, a právě poznatky těchto vědních disciplín zapříčinily to, že se o oběti začalo zajímat i právo a tyto poznatky tak využilo k tomu, aby do své vlastní materie pojem oběti zakotvilo. Jak již bylo popsáno výše, dostal se pojem oběti i do českého právního řádu, kdy v současné době nacházíme legální definici pojmu oběť v zákoně o obětech trestných činů. Právě díky této nové definici můžeme pojem oběť od pojmu poškozeného snáze oddělit a nemělo by tak již docházet k tomu, že budou tyto dva pojmy v praxi orgánů činných v trestním řízení užívány jako synonyma. Zákon o obětech trestných činů totiž rozšiřuje a zpřesňuje pojem oběti a prohlubuje tak rozdíly mezi těmito dvěma pojmy. Na druhé straně je třeba si uvědomit, že není možné tyto dva pojmy od sebe naprosto jasně oddělit, jelikož často se v těchto dvou postaveních nachází jediná osoba a jde tak spíše o odlišné uplatňování práv ze strany poškozeného nebo oběti.¹⁹

Poškozený je procesní stranou trestního řízení, tedy subjektem, který je nadán určitými procesními právy a povinnostmi. Definici tohoto pojmu nám podává trestní řád. Dle § 43 odst. 1 je poškozeným ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda či nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Dále nám v § 43 odst. 2 trestní řád upřesňuje, že za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným

¹⁷ MATOUŠEK, O.; MATOUŠKOVÁ, A. Cíle při profesionální práci s obětí a pachatelem násilného trestného činu – restorativní přístup. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 9, str. 199

¹⁸ MUSIL, J. Oběť trestného činu. In NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 139

¹⁹ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd. Praha 2: Leges, 2013, str. 14, str. 32

činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Tato definice v sobě zahrnuje jak osoby fyzické, tak osoby právnické.

Trestně právní definici pojmu oběť dle zákona o obětech trestných činů zní: Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil (§ 2 odst. 2). Při porovnání obou dvou definic je zřejmé, že došlo ke sjednocení právní úpravy obou pojmů. I přesto, že se tyto dva pojmy částečně překrývají, je nutno je odlišit, jelikož je české trestní právo nevnímá stejně. Na oběť je nutno pohlížet spíše jako na subjekt zvláštní péče ze strany státu, než jako na stranu trestního řízení, přestože jí náleží některá práva jako poškozenému v trestním řízení.²⁰

Je tedy zřejmé, že české trestní právo na tyto dva pojmy pohlíží jinak. Pokud mluvíme o poškozeném, máme na mysli především stranu trestního řízení, která je nadána určitými procesními právy, které jí trestní řád přiznává a to především za účelem dosažení účelu trestního řízení. Mluvíme-li o oběti, zdůrazňujeme především újmu, která oběti v důsledku spáchání trestného činu vznikla a s ohledem na tuto újmu jí bude státem poskytnuta určitá péče.²¹

Jsou tady však ještě další hlediska, dle kterých je možné oběť a poškozeného odlišit. Dalo by se říci, že pojem oběť je v něčem širší a v něčem užší než pojem poškozený. Širší například v tom, že za oběť můžeme považovat nejen bezprostřední oběť, ale také oběti sekundární, tedy takové osoby, které nebyly trestným činem dotčeny přímo (pozůstalí po zemřelé oběti).²² Dále můžeme za oběť považovat též osobu, které měla být trestným činem způsobena újma, i když tento trestný čin nakonec nebyl dokonán. U poškozeného tato pouhá možnost uskutečnění trestného činu nepostačuje. Postavení oběti je také specifické v tom smyslu, že se u ní snažíme předejít druhotné újmě. U poškozeného se soustředíme pouze na náhradu újmy vzniklé v souvislosti se spáchaným trestným činem.

Na druhé straně je pojem oběti naopak užší v tom smyslu, že za oběť lze považovat pouze fyzickou osobu, jelikož jen ta je díky své reálné existenci

²⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 14

²¹ GRÍVNA, T. *Zákon o obětech trestných činů*. In JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, str. 25

²² JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, str. 31

schopna vnímat útrapy, které jí byly trestným činem způsobeny. Rozdíl je také možno spatřit v tom, jak může poškozený nebo oběť nakládat se svými právy. Oběť, jako subjekt zvláštní péče ze strany státu, nemůže zcizovat tedy převádět svá práva na jiné osoby. Naproti tomu poškozeným je z hlediska trestního řádu i jeho právní nástupce (např. při postoupení pohledávky).²³

2.4 SHRNUÍ 2. KAPITOLY

Je zřejmé, že není jednoduché definovat pojem oběť. Ze své podstaty se jedná o pojem mnohovýznamový a též o pojem interdisciplinární, jelikož s ním pracují různé vědní disciplíny. Nelze proto podat jednotnou a univerzálně platnou definici tohoto pojmu. Oběťmi se začala jako první zabývat kriminologie a to až v druhé polovině 20. století. Tyto kriminologické poznatky poté začalo reflektovat mezinárodní právo a postupně se ochrana a práva obětí stávala součástí národních právních řádů. V České republice se pojem oběti objevil poprvé v zákoně č. 207/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. 1. 8. 2013 pak nabyl účinnosti zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který nám přinesl legální definici pojmu oběť a měl by pomoci zlepšit postavení obětí v České republice.

²³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů. *psp.cz* [online]. 2012. [cit. 25. 11. 2013], str. 38-39. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

3 VIKTIMOLOGIE

3.1 VIKTIMOLOGIE – NAUKA O OBĚTECH

Z kriminologického hlediska je oběť a její chování velmi významnou záležitostí. Přesto byla po dlouhou dobu oběť jaksi přehlížena a odsouvána do pozadí; pozornost se stran trestného činu zaměřovala především na pachatele a na různé vlivy, které jej vedou ke kriminálnímu jednání. V trestním řízení se pak jednalo především o to, jaký bude pachateli udělen trest. Oběť byla pouze pasivním účastníkem zločinu a pro orgány činné v trestním řízení byla především nositelem informací, které měly vést k vyřešení případu a potrestání pachatele.

Oběť se začíná problematizovat až ve 2. polovině 20. století. V té době začne kriminologie měnit svou tvář – nejen, že přestane oběti přehlížet, dokonce se pod jejími křídly začne rozvíjet relativně samostatný obor, který se zabývá právě oběťmi trestných činů – viktimologie.²⁴

„Viktimologie (latinsky victima – oběť) je vědní obor zabývající se obětí a jejími biosociálními a psychologickými charakteristikami, procesy viktimizace, vztahy mezi obětí a pachatelem, rolí oběti v průběhu vyšetřování a soudního projednávání trestného činu, pomocí oběti, včetně jejího odškodnění a rehabilitace a v neposlední řadě i prevencí viktimizace, tj. způsoby, jak ochránit potenciální oběti před kriminalitou.“²⁵ Toto je pouze jedna z mnoha definic, kterou nalezneme v kriminologické literatuře. Definici toho, co je to vlastně viktimologie a čím se zabývá, nám podává mnoho dalších autorů. Výše popsanou definici však považuji za nejvýstižnější a vyčerpávající v tom smyslu, že popisuje čím vším se viktimologie opravdu zabývá.

Viktimologie tedy je, velmi zjednodušeně řečeno, naukou o obětech. Jedná se o poměrně mladou vědní disciplínu, která zkoumá oběti trestných činů z vědeckého hlediska. Zajímá se především o to, jaké dopady má trestný čin na oběť a jak se oběť podílí na celé genezi trestného činu. Není však cílem viktimologie zatížit oběť spoluvinou a tím umenšit vinu pachatele. Naopak, viktimologie nám přináší poznatky o tom, jak se roli oběti vyhnout nebo jak alespoň zmenšit pravděpodobnost rizika ohrožení trestným činem.²⁶

²⁴ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, str. 149

²⁵ VÁLKOVÁ, H. Viktimologie. In KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, Beckovy mezioborové učebnice, str. 156

²⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 98-99

Počátky viktimologie souvisejí s několika okolnostmi. Byly to především zkušenosti druhé světové války, které zapříčinily větší senzibilitu společnosti pro utrpení milionů obětí nacistického holocaustu a také jiných zločinů. Celá společnost jakoby si najednou uvědomila, že je potřeba věnovat obětem určitou péči a pozornost. Kriminologie samotná se poté začala zaměřovat na oběť a prosazovala názor, že není potřeba veškerou pozornost věnovat pachateli, který byl až do té doby středem výzkumného zájmu.²⁷

V odborné literatuře nepanuje shoda v tom, zda viktimologii považovat za samostatný obor nebo jen za součást kriminologie. V zásadě existují dvě základní pojetí viktimologie. Z těchto dvou pojetí se vyvinuly dva viktimologické směry – trestní viktimologie a obecná viktimologie. Užší pojetí (trestní viktimologie) chápe tuto nauku spíše jako jednu z dílčích oblastí kriminologického zájmu než jako samostatný vědní obor. Dle představitelů tohoto užšího pojetí by se totiž měla viktimologie zabývat pouze oběťmi trestných činů, nikoli všemi oběťmi jako jsou např. oběti přírodních katastrof, válečných konfliktů či dopravních nehod, které se od obětí trestných činů podstatně liší.

Představitelem tohoto užšího pojetí byl Němec Hans von Hentig, který je považován za jednoho ze zakladatelů viktimologie.²⁸ Bylo to právě jeho dílo z roku 1948 s názvem „Zločinec a jeho oběť“, které odstartovalo náhlou proměnu kriminologické vědy a vznik viktimologie.²⁹ Hans von Hentig se jako jeden z prvních badatelů zaměřil na popis charakteristik oběti a vytvořil tak typologii obětí. Předložil poté závěr, že striktní oddělování pachatele od oběti není na místě, naopak je důležité se zaměřit na interakci mezi pachatelem a obětí. Upozornil na to, že část obětí se svým lehkomyšlným a nezodpovědným chováním sama nepřímo podílí na tom, že se obětí trestného činu stane. Některé oběti jsou dle jeho názoru vlastně spoluúčastníky trestné činnosti, pokud pachatele k činu vyprovokují. Tento jeho názor znamenal průlom pro na pachatele orientovaný kriminologický výzkum, který okamžitě započal s dalšími výzkumnými studii.³⁰

²⁷ MUSIL, J. Oběť trestného činu. In NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 140

²⁸ VÁLKOVÁ, H. Viktimologie. In KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, Beckovy mezioborové učebnice, str. 156

²⁹ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, str. 149

³⁰ VÁLKOVÁ, H. Viktimologie. In KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, Beckovy mezioborové učebnice, str. 157

Představitelem širšího pojetí viktimologie (obecné viktimologie) byl Benjamin Mendelsohn, který je též považován za jejího zakladatele spolu s von Hentigem. Mendelsohn se ve svém výzkumu zaměřil na zkoumání toho, čemu se dnes říká „viktimnost“ a snažil se zúžit předmět viktimologie na problematiku prevence a pomoci obětem. Mendelsohn nesoustředil svůj zájem na kriminalitu a její prevenci, svůj zájem naopak směřoval na prevenci a zmírnění viktimnosti v širokém slova smyslu. Dle jeho názoru by neměly být předmětem zkoumání jen oběti kriminality, ale též oběti přírodních katastrof, nehod či jiných událostí. Snažil se o to, aby se obecná viktimologie rozvíjela jako samostatná disciplína, která bude nezávislá na kriminologii a trestním právem.³¹

Dle mého názoru se v současné době dává přednost užšímu pojetí viktimologie, tedy takovému, které nezkoumá oběti obecně, ale pouze oběti zločinu. Dá se tedy souhlasit s názorem, který považuje viktimologii za součást kriminologické vědy. Od 50. či 60. let minulého století však viktimologie pokročila dál. Viktimologickým problémům se z mezinárodního hlediska věnuje stále více pozornosti. V celém světě můžeme zaznamenat, že dochází k výraznějšímu prosazování práv obětí trestných činů. V průběhu doby byla přijata celá řada mezinárodních dokumentů, které se zaměřují na práva obětí a také na to, aby s nimi bylo citlivě zacházeno. V mnoha zemích se také objevují různé nestátní organizace, které se zaměřují na pomoc obětem trestných činů. Ve Velké Británii byl díky těmto aktivitám přijat dokument, který se nazývá Charta obětí zločinu a jehož hlavním účelem je deklarovat základní práva obětem. Charta byla vyhlášena dne 22. 2. 1990. Tento den byl oficiálně uznán za Evropský den obětí.³²

3.2 VIKTIMNOST

Mohou vlastnosti člověka souviset s tím, že se stane obětí trestného činu? Existují nějaké dispozice a vlohy k tomu stát se obětí? Tyto otázky byly v minulosti řešeny různými viktimologickými průzkumy.³³

Je jasné, že v současné době se může stát obětí trestného činu kdokoli z nás. Většina lidí si dnes dává pozor na to, aby se nedostávali do situací, které by

³¹ HOLCR, K. a kol. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. str. 89

³² TURAYOVÁ, Y. Vybrané kapitoly z kriminologie. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1999, str. 61

³³ KUČHTA, J. *Kriminologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, str. 108

pro ně mohly být potenciálně nebezpečné. Prostá zkušenost nám však ukazuje, že pravděpodobnost stát se obětí trestné činnosti není u všech jedinců ani zdaleka stejná. Taxikář se stane obětí loupeže spíše než traktorista, policista ve službě může čekat vyšší riziko fyzického napadení než soudce. Z uvedeného je zřejmé, že existují určité faktory, které zvyšují riziko, že se člověk stane obětí trestného činu. Ve viktimologii se pro tento fakt vžil pojem viktimnost.³⁴

Pojem viktimnost by se dal jednoduše vyjádřit jako souhrn předpokladů k tomu, že se jedinec stane obětí kriminality.³⁵ Jinak řečeno, viktimnost vyjadřuje míru pravděpodobnosti, že se jednotlivec nebo určitá sociální skupina stane obětí trestného činu.³⁶

Existuje celá řada faktorů, které s viktimností souvisejí. Některé z nich jsou natolik zřejmé, že není potřeba žádných viktimologických výzkumů k jejich pochopení. Je jasné, že oběťmi zvláště některých trestných činů jsou lidé naivní či příliš důvěřiví a lehkomyšní v porovnání s lidmi, kteří jsou zodpovědnější v přístupu jak k sobě tak ke svému majetku.³⁷

Podle Čírtkové³⁸ můžeme z psychologického hlediska rozlišovat tři skupiny viktimogenních faktorů. Jsou to faktory *sociální*, mezi které patří např. profese, sociální vrstva nebo postavení v rodině. Do kategorie *osobnostních* faktorů řadíme souhrn vlastností, pro které se člověk snáze stává obětí konkrétního trestného činu. Poslední kategorií tvoří *behaviorální* faktory, které představují rizikové chování, např. takové, které pachatele trestného činu vyprovokuje. Čírtková také zmiňuje, že existují místa a časové okamžiky, se kterými je spojeno vyšší riziko ohrožení. Tato místa a časové úseky označuje jako tzv. viktimogenní situace nebo lokality. Jedná se např. o čtvrti nebo části měst, kde se lidé navzájem příliš neznají, neexistují tu sousedské vazby, a kde nelze snadno rozpoznat trvale usazené obyvatele od cizinců.

³⁴ MUSIL, J. Oběť trestného činu. In NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 141

³⁵ TURAYOVÁ, Y. Vybrané kapitoly z kriminologie. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1999, str. 64

³⁶ VÁLKOVÁ, H. Viktimologie. In KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, Beckovy mezioborové učebnice, str. 158

³⁷ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, str. 153

³⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009

Viktimogenní faktory by se daly rozlišit i jinak. Dle Válkové³⁹ patří mezi nejdůležitější faktory viktimnosti věk oběti, profese oběti, sociální charakteristika oběti a nakonec psychické hendikepy oběti.

Oběťmi se častěji stávají, ač je to možná překvapující, lidé mladšího věku. Veřejnost si často myslí opak, což je možná dáno i tím, že média nám hodně často ukazují příběhy důvěřivých seniorů, kteří se snadno a někdy i opakovaně nechali okrást. Přesto jsou to právě mladší jedinci, kteří jsou ve větší míře zasaženi kriminalitou a to hlavně z důvodu jejich často neopatrného způsobu života

Profese nebo zaměstnání oběti je dalším viktimogenním faktorem. Vztahem mezi zaměstnáním a kriminalitou se viktimologie v posledních letech intenzivně zabývá. Dosavadní výzkumy prokazují, že s určitými profesemi je spojen vyšší viktimogenní potenciál. Studie nám již dokonce předložily seznam těch nejrizikovějších. Mezi ně patří hlavně takové profese, pro které je typická manipulace s penězi a jednání tváří v tvář s klienty. Stupeň nebezpečí v souvislosti se zaměstnáním pak zvyšují i takové faktory jako je pracovní doba (jestli se jedná o práci v noci či ve dne) nebo lokalita, ve které člověk zaměstnání vykonává (vyšší riziko můžeme očekávat v místech, kde dochází ke konzumaci alkoholu). Vyšší míru výskytu trestné činnosti můžeme rovněž očekávat v místech, kde se nachází větší množství peněz. Více ohroženi jsou tak pracovníci bank, heren, pošt nebo čerpacích stanic. Vůbec nejvyšší míra rizika je však dle viktimologických výzkumů spojena s profesí taxikáře. Právě řidičům taxi hrozí dle mezinárodních srovnání nejvyšší riziko vraždy nebo fyzického napadení v souvislosti s pracovním výkonem. V posledních letech zaznamenáváme také vyšší míru útoků namířených vůči pracovníkům, s jejichž povoláním se dříve riziko vůbec nespojovalo. Média nám tak čas od času ukáží napadeného učitele či zdravotnického pracovníka.⁴⁰

Sociální charakteristika oběti, neboli to, že jedinec patří k určité sociální skupině, s sebou může též nést vyšší míru viktimnosti. Jedná se zejména o takové skupiny obyvatel, které ve vztahu k celé společnosti představují minoritu. Můžeme se tak setkat s přistěhovalci, příslušníky náboženské či etnické menšiny nebo jedinci s menšinovou sexuální orientací, kteří jsou vystaveni nenávisti a útokům ze strany většinové společnosti. Dále jsou tu sociální skupiny, které jsou

³⁹ VÁLKOVÁ, H. Viktimologie. In KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, Beckovy mezioborové učebnice, str. 158

⁴⁰ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, str. 153-154

nějakým způsobem spojeny se světem zločinu, jako jsou prostitutky, pasáci či členové gangů. Tito lidé se díky svým aktivitám častěji stávají oběťmi násilných trestných činů.

Faktorem, jenž silně ovlivňuje viktimnost, je jistě i zdraví. Jedinec s nohou v sádře chodící o berlích bude pro případného zloděje určitě snadnějším terčem než viditelně vitální člověk. Stejně jako fyzické znevýhodnění může větší riziko viktimnosti přinést i hendikep psychický. Mentálně retardovaní lidé často nechtě přitahují pozornost a tak se snadno stávají obětí šikany. S jejich hendikepem je také někdy spojena vyšší míra agresivity, která je může dostávat do jiných konfliktních situací.⁴¹

Můžeme shrnout, že určité vlastnosti a charakteristiky člověka pro něho mohou znamenat vyšší míru ohrožení trestným činem. Musíme si však uvědomit, že vysoké riziko viktimnosti s sebou ihned nenese jistotu, že daná osoba bude obětí kriminality. Pokud už se však člověk obětí trestného činu stane, často mají lidé a celá společnost sklony podléhat stereotypu tzv. ideální oběti, která vyvolává přirozené sympatie a soucit. Touto problematikou se zabýval norský sociolog a kriminalista Nils Christie. Vytvořil tak souhrn znaků a vlastností typických pro ideální oběť, které shrnul do šesti bodů. Stručně řečeno, ideální oběť je ve srovnání s pachatelem nápadně slabá, v průběhu trestného činu byla zaměstnána běžnými a legitimními záležitostmi a nenese vůbec žádnou vinu na tom, co se jí přihodilo. Ideální oběť se vůbec nezná s pachatelem, který na ni zaútočil, je to pro ni „cizinec“ v jejím spořádaném životě. Pachatel vystupuje vůči oběti v roli špatnosti a zla. A nakonec u ideální oběti není nikdy pochyb o tom, že díky správné kombinaci moci, vlivu a sympatií pro ni nebude problémem získat plnohodnotný statut oběti.⁴² Existuje však celá řada lidí, kteří tomuto schématu ideální oběti neodpovídají. Těm pak může být věnována menší péče a pozornost, přestože právě tyto „neideální“ oběti prožily zkušenosti, které by se spíše daly označit jako „typické“.

⁴¹ VÁLKOVÁ, H. Viktimologie. In KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, Beckovy mezioborové učebnice, str. 159

⁴² Victims, victimization and victimology. *McGraw-Hill.co.uk* [online]. [cit. 1. 12. 2013], str. 17. Dostupné z: <http://www.mcgraw-hill.co.uk/openup/chapters/0335209807.pdf>

3.3 VIKTIMIZACE

Viktimizace je velmi důležitý termín užívaný ve viktimologii. Viktimologická literatura viktimizaci vystihuje jako proces, během kterého dochází ke způsobení újmy, čímž se potenciální oběť mění na oběť reálnou. Tento proces v sobě zahrnuje tři roviny problému a to chování oběti, vztah oběti a pachatele a míru viktimmnosti.⁴³

Viktimizací tedy rozumíme proces nebo děj, ve kterém hraje důležitou roli pachatel, který má v tomto procesu dominantní úlohu. Jedná se o asymetrický interpersonální vztah mezi pachatelem a obětí, jenž oběť vnímá jako hrubé, bolestivé, destruktivní a nespravedlivé zasažení do jejího života. V průběhu páchaní trestného činu pachatel dočasně přinutí oběť, aby se vžila do své role, přičemž pachatel následuje roli svou. Donutí tak oběť, aby se mezi ní a pachatelem rozvinul vztah, který je podobný vztahu mezi dravcem a kořistí, úspěšným a ztroskotancem, vítězem a poraženým nebo dokonce pánem a otrokem.⁴⁴

Právě vlastním útokem pachatele na oběť se proces viktimizace začíná. Bohužel tento proces se skončením útoku ze strany pachatele nekončí. Výzkumy dokazují, že oběť často psychicky trpí ještě dlouhou dobu po útoku pachatele na její osobu, samotný útok je často pouze prvotním dějem, na který se postupem času nabalují další zraňující události. Proces viktimizace je tedy procesem dynamickým, kdy tato dynamika často překračuje bezprostřední důsledky spáchaného trestného činu.⁴⁵

Spáchaný trestný čin je tak z pohledu oběti pouze začátek nepříjemné cesty. Jedinec je náhle vystaven nečekané a pro něj zcela nepochopitelné újmě, se kterou ani přinejmenším nepočítal. V tomto jeho často špatném psychickém rozpoložení je mu orgány činnými v trestním řízení přisouzena role poškozeného, díky které se musí podrobit řadě dalších povinností. Tento kolotoč událostí, které

⁴³ MUSIL, J. Oběť trestného činu. In NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 143

⁴⁴ KARMEN, A. *Crime victims: An introduction to victimology*. USA: Wadsworth, Cengage Learning, 2013, [online]. [cit. 2. 12. 2013], str. 2, Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=9kAJXULxBrkC&printsec=frontcover&dq=crime+victims+an+introduction+to+victimology&hl=cs&sa=X&ei=mHCYUtzsO7GV7AbSi4HwCQ&redir_esc=y#v=onepage&q=crime%20victims%20an%20introduction%20to%20victimology&f=false

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 103

se rozbíhají až po spáchání trestného činu, může pro oběť představovat další zdroj zraňování, se kterým se musí vyrovnat.⁴⁶

V literatuře se zpravidla rozlišuje viktimizace primární a sekundární. Primární viktimizaci chápeme jako újmu, která oběti vznikla bezprostředně v souvislosti s trestným činem. Jedná se o újmu, kterou oběti způsobil přímo pachatel.⁴⁷ Primární viktimizaci můžeme také popsat jako efekty, které vzešly z interakce mezi pachatelem a obětí.⁴⁸ Čírtková⁴⁹ v souvislosti s primární viktimizací upozorňuje na tzv. primární rány, které nám ukazují, jaký je dopad primární viktimizace na psychiku člověka. Primární rány se dají rozlišit na újmu fyzickou (zasažení do fyzické integrity člověka), újmu finanční (např. ztráta majetku) a nakonec újmu emocionální. Vyjádřit emocionální újmu je pochopitelně velmi obtížné. Dopad a velikost této újmy závisí na konkrétní osobnosti člověka. Tato újma může být pro jedince velmi devastující i v případech, kdy jako oběť vyvázne bez zranění a také bez osobní materiální ztráty. Často tak například u obětí loupežných přepadení, které nebyly nijak zraněny, a odcizený majetek nepatřil přímo jim samotným, registrujeme psychické obtíže ještě dlouhou dobu po činu.

Všechny další negativní dopady, které přímo nesouvisejí s trestným činem, nýbrž které nastaly až po jeho spáchání, označujeme jako sekundární viktimizaci.⁵⁰ Oběti je tak po ukončení kriminálního činu způsobena další újma, jejímž zdrojem však již nemusí být jen pachatel. Zdrojem sekundární viktimizace jsou velmi často orgány činné v trestním řízení, které mnohdy s obětí zacházejí necitlivě, např. v případě, kdy je pohlavně zneužitě dítě opakovaně vyslýcháno jako svědek. Tyto opakované výslechy mohou být pro dětskou oběť obzvláště traumatizující. Dalším zdrojem sekundární viktimizace může být sociální prostředí. Znovu zraňovat tak může oběť dokonce i její rodina, kdy třeba rodiče vyčítají přepadené dívce její nezodpovědné chování. Nakonec může oběti znovu způsobit újmu i sám pachatel v případě, kdy oběť znovu vyhledá a zastrašuje ji, čímž se snaží dosáhnout toho, aby oběť trestný čin neoznámila.

⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, L.; a VITOUŠKOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, str. 13

⁴⁷ HOLCR, K. a kol. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, str. 97

⁴⁸ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, str. 158

⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 103-104

⁵⁰ HOLCR, K. a kol. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, str. 97

V některých případech se bohužel stává, že sekundární újma má daleko horší následky než újma primární. Čas od času se tak můžeme setkat s případy rodin znásilněných dívek, které neunesly nastalé události a vinily oběť samotnou z toho, co se jí přihodilo. Oběť, která je již tak velmi traumatizována činem samotným, se rozhodne situaci řešit radikálně, a spáchá sebevraždu.⁵¹

Čírtková⁵² se opět v souvislosti se sekundární viktimizací zmiňuje o sekundárních ranách. Ty mají pouze psychologický charakter a často mohou zraňovat více, než rány primární. Tyto rány jsou charakterizovány pocity nespravedlnosti (oběť může trápit nedostatek informací během soudního řízení), pocity nedůstojnosti (oběť se cítí být ponížena ztrátou lidské důstojnosti) a pocity izolace (okolí neví, jak se má k oběti po činu chovat a tak se kontaktům s obětí vyhýbá).

Někdy se v souvislosti s viktimizací mluví také o tzv. terciální viktimizaci. Terciální viktimizace nastává v případě, kdy se jedinec po velmi dlouhou dobu není schopen s traumatickou situací vyrovnat přesto, že již došlo k nápravě či uzdravení a odškodnění. Člověk tak není schopen následovat svou předešlou životní cestu, pokračovat v rozjeté kariéře, původním životním stylu apod. Příčinu těchto potíží je pak nutno hledat v osobnostním založení oběti.

Posledním termínem, který bych ráda zmínila, je viktimizace opakovaná. Opakovaná viktimizace znamená, že se jedna a táž osoba stane během určitého časového období znovu obětí trestného činu. Tato opakovaná viktimizace může být pro oběť dalším zdrojem problémů, a to nejen kvůli dalšímu trestnému činu, ale také z důvodu jednání policie, která často bere opakovanou viktimizaci na lehkou váhu a další trestnou činnost vůči též osobě tak podceňuje.⁵³

Je jasné, že viktimizace představuje závažný problém. Tento problém bychom neměli spatřovat jen v trestné činnosti pachatele, musíme si též uvědomit celkové dopady a důsledky chování jak pachatele, tak poté dalších osob, které přijdou do styku s obětí tohoto kriminálního jednání. Především orgány činné v trestním řízení by ve styku s obětí měly postupovat nanejvýš opatrně a

⁵¹ MUSIL, J. Oběť trestného činu. In NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 145-146

⁵² ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 104-105

⁵³ MARTINKOVÁ, M. *Oběti kriminality v aktuálních souvislostech*. In SCHEINOST, M a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, str. 111-112

ohleduplně.⁵⁴ Právě sekundární viktimizace je problém, který by měl pomoci alespoň zmírnit v současné chvíli již účinný zákon o obětech trestných činů.

3.4 TYPOLOGIE OBĚTÍ

Již od doby narození viktimologie se začali různí její představitelé zabývat tím, zda se u obětí trestných činů dají naleznout nějaké společné znaky, dle kterých by je bylo možné rozřadit do určitých typových skupin. Dle viktimologických poznatků zastává každá oběť v průběhu trestného činu určitou úlohu, která vychází z jejích osobnostních předpokladů, projevů chování a sociálního statutu. Na tom poté závisí, jak se bude oběť během trestného činu chovat, zda bude spíše pasivně přihlížet či se bude aktivně bránit.⁵⁵

Jak jsem již řekla, existuje mnoho autorů, kteří v minulosti vytvořili různé typologie obětí.⁵⁶ Nejčastějšími kritérii těchto typologií jsou věk, pohlaví, etnická příslušnost nebo vztah k pachateli a k trestnému činu. Mnohost a nejednotnost typologií je dána i tím, že je velmi obtížné vytvořit nějakou univerzální klasifikaci obětí, která by stála na jednotném kritériu a komplexním způsobem tak rozřadila oběti do skupin, které by dohromady tvořily jeden logický systém.⁵⁷

První typologie obětí byly vytvořeny zakladateli viktimologie – Hansem von Hentigem a Benjaminem Mendelsohnem. Hans von Hentig představil svou typologii obětí ve svém díle „The Criminal and His Victim“. V tomto díle Hentig zkoumal vztah mezi pachatelem a obětí. Jeho klasifikace pak vycházela z psychologických, sociálních a sociálně-biologických faktorů. Stanovil tak tři základní kategorie obětí; základní typ obětí, psychologický typ obětí a typ aktivně poškozených obětí. Tato jeho klasifikace identifikuje oběti zkoumáním různých rizikových faktorů. Hentig se totiž domníval, že chování obětí často souvisí

⁵⁴ MUSIL, J. Oběť trestného činu. In NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 148

⁵⁵ DIANIŠKA, G. *Kriminológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 94-95

⁵⁶ Srovnej např. Victims Typologies. In YOUNG-RIFAI, M. *Victimology: A theoretical Framework*. In: SCHNEIDER, Hans. *The victim in international perspective*. Germany: Walter de Gruyter, 1982, [online]. [cit. 4. 12. 2013], str. 68. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=OdUBFkAB0woC&pg=PA68&lpg=PA68&dq=hans+von+hentig+victim+typology&source=bl&ots=1W37O58zvc&sig=pbJIEHOF4hsRK_WjbHPV0a3wGNE&hl=cs&sa=X&ei=IC0iUeXMOojBtQbS7YCOCA&ved=0CEQQ6AEwAw#v=onepage&q=hans%20von%20hentig%20victim%20typology&f=false

⁵⁷ TURAYOVÁ, Y. Vybrané kapitoly z kriminologie. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1999, str. 65

s jejich viktimizací. Dle jeho názoru nesli někteří jedinci částečnou zodpovědnost za svou viktimizaci tím, že si újmu či poškození přáli či jej dokonce vyhledávali.⁵⁸

Benjamin Mendelsohn přistupoval k dělení obětí z hlediska míry jejich zavinění a dospěl přitom k závěru, že oběti lze takto rozdělit do šesti skupin. Jeho typologie tak začíná úplně nevinnou obětí, která nenese na své viktimizaci žádnou zodpovědnost, až po oběť, která se provinila více než pachatel například v případě, kdy je útočník zabit v sebeobraně.⁵⁹

Jednou z nejznámějších typologií obětí je typologie Ezzata Abdela Fattaha, který zohledňoval zvláštnosti vztahu pachatele a oběti a uvažoval také viktimogenní faktory. Rozlišuje tak pět základních typů obětí. U zúčastňující se oběti předchází spáchání trestného činu určitá forma komunikace mezi pachatelem a obětí, kdy tato forma interakce zásadním způsobem ovlivňuje motivaci pachatele ke spáchání trestné činnosti. Naproti tomu oběť nezúčastněná nemá k pachateli vůbec žádný vztah a své potenciální ohrožení tak nemohla předvídat. Provokující oběť, jak už název napovídá, výrazně ovlivnila chování pachatele a sebe sama tak vystavila nebezpečí. Tato kategorie je spojena s výraznou mírou viktimogenních faktorů. Latentní oběti ani jejich újmy nejsou oficiálně známé. Jde o oběti, které z určitých důvodů trestné činy nenahlašují. Nakonec Fattah definuje oběť nepravou, což je jedinec, který se stane obětí nešťastnou náhodou, jelikož kriminální čin původně směřoval vůči někomu jinému.⁶⁰

V české kriminologické literatuře se také velmi často uvádí typologie polského právníka Brunona Holysta. Při úvahách o problematice obětí Holyst vycházel z předpokladu, že u některých jedinců je riziko viktimizace mnohem vyšší než u jiných. Podle míry viny pak rozlišoval oběti na ty, které nesou vinu na své viktimizaci a na ty, které za svou viktimizaci nejsou vůbec zodpovědné. Pod tyto dvě základní kategorie řadí ještě dvě podkategorie; oběť si svou viktimizaci

⁵⁸ Encyclopedia of murder and violent crime. USA: Sage publication, Inc., 2003. Editor Eric Hickey, [online]. [cit. 5. 12. 2013], str. 492, Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=dDOW75aJMR8C&pg=PA492&lpg=PA492&dq=hentig%27s+victim+classification&source=bl&ots=su5FrP5cAi&sig=xQ9q31S6H3iOiCHF2Hq05lNxfEY&hl=cs&sa=X&ei=g2GgUvCMKNKf7gbHtoHQA&ved=0CCsQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false7>

⁵⁹ TURAYOVÁ, Y. Vybrané kapitoly z kriminologie. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1999, str. 66

⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 101-102

může zavinit, respektive nezavinit individuálně nebo příslušností k určité rizikové skupině.⁶¹

Žádná z těchto typologií nebyla nikdy všeobecně přijata. Tyto typologie jsou často spíše kritizovány a to z toho důvodu, že jde často pouze o popisné teorie, které nestojí na empirických základech a jejichž poznatky jsou jen obtížně ověřitelné.⁶² Oběti trestných činů nejsou v dnešní době dle těchto typologií skutečně tříděny a statisticky zaznamenávány, typologie tak mohou být brány spíše jako podnět k dalším diskusím nad touto problematikou.⁶³

3.5 VIKTIMOLOGIE A POMOC OBĚTEM

Rozvoj viktimologie v posledních desetiletích výrazně přispěl k tomu, že se celá společnost, jak laická, tak odborná, začala více zajímat o potřeby obětí trestných činů. Přestože je někdy viktimologie jako vědní disciplína kritizována a to především pro nedostatek své teoretické matérie a empirických poznatků, jedná se o vědu, která se neustále vyvíjí a to zejména za účelem zlepšení zacházení s oběťmi trestné činnosti a pomoci těmto obětem. O jejím rozvoji svědčí například sympózia Světové společnosti pro viktimologii (World society of victimology) konaná každé tři roky již od 70. let minulého století. Členy této organizace jsou především akademici, badatelé a výzkumníci na poli viktimologické vědy, tedy osoby, jejichž hlavním cílem je rozvoj tohoto vědního odvětví. Na těchto sympóziích jsou pak řešeny jak teoretické otázky viktimologie, tak otázky aktuální a mající vztah k problematice pomoci obětem trestné činnosti.⁶⁴

Dle Turayové⁶⁵ patří otázka pomoci obětem, společně s otázkami trestněprávní ochrany, programy odškodnění a prevence kriminality, k důležitým a praktickým otázkám současné viktimologie. Oběť trestného činu se zpravidla ocitá v těžké životní situaci, kterou je nucena nějakým způsobem řešit. Cílem viktimologie se pak v tomto ohledu stává proces, během kterého se tato věda snaží rozšířit povědomí společnosti o palčivé problematice obětí a jímž se dále snaží o to, aby též státní orgány a instituce začaly přijímat a realizovat opatření na pomoc obětem. Počátky těchto úsilí byly povětšinou spjaty s dobrovolnými organizacemi

⁶¹ DIANIŠKA, G. *Kriminológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 95

⁶² KUČHTA, J. *Kriminologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 108

⁶³ MAREŠOVÁ, A.; MARTINKOVÁ, M.: O významu poznávání obětí trestné činnosti. *mvcv.cz* [online], 2010. [cit. 6. 12. 2013]. Dostupné z <http://www.mvcv.cz/soubor/maresova-obeti-pdf.aspx>

⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, L. Kam kráčí viktimologie. *Zpravodaj BKB*. 2013, č. 2, str. 3.

⁶⁵ TURAYOVÁ, Y. Vybrané kapitoly z kriminologie. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1999, str. 67-69

a nadacemi, které se snažily poskytovat obětem humanitární pomoc. V dnešní době se pak do tohoto procesu stále více zapojují státy a také mezinárodní organizace, jako například Organizace spojených národů či Rada Evropy. Tyto a další mezinárodní organizace pak od 80. let minulého století rozvíjely své úsilí do podoby řady mezinárodních dokumentů, kterými se snažily dovést jednotlivé státy k tomu, aby začaly zlepšovat postavení obětí a zprostředkovávaly obětem náležitou a účinnou pomoc.⁶⁶ O těchto dokumentech pojednám podrobněji v následující kapitole.

Pro rozvíjení pomoci obětem jsou z hlediska viktimologie velmi důležité viktimologické výzkumy, které nám podávají informace o obětech. Z těchto výzkumů mimo jiné vyplývá, že pro oběti je v období po spáchání trestného činu důležitá informovanost ohledně jejich možností a práv. Oběti, které dokáží úspěšně uplatnit své nároky na psychickou pomoc, materiální odškodnění či jinou odbornou pomoc se se situací subjektivně vyrovnávají mnohem lépe než oběti, které prožívají informační frustraci a to i v případě, pokud tyto „informované“ oběti prožily mnohem závažnější trestný čin než oběti „neinformované“. Tato informovanost ohledně pomoci obětem v sobě nezahrnuje pouze pomoc právní v případě trestního řízení, ale též pomoc psychologickou, emocionální a praktickou (při vyřizování každodenních záležitostí). Oběť také potřebuje vědět, kde a jakým způsobem o pomoc žádat a jak se co neúčinněji bránit další viktimizaci.

Viktimologické výzkumy jsou důležité i z toho důvodu, že ukazují, jakým směrem by se měla legislativa, s ohledem na problematiku obětí, vyvíjet. Výzkumy totiž dokazují, že i když se rodina a přátelé oběti snaží o oběť v co nejširším měřítku postarat, téměř polovina potřeb oběti zůstává neuspokojena. Především u nejzávažnější trestné činnosti je pro oběť prioritou nejen odpovídající finanční odškodnění, pro oběť je též opravdu velmi důležitá informovanost ohledně „její kauzy“. Na tento poznatek velmi účinně zareagovala např. legislativa ve Velké Británii, díky čemuž je zde oběť velmi dobře informována a její postavení se tak výrazně zlepšilo.⁶⁷

V souvislosti s pomocí obětem trestné činnosti je nutné zmínit také koncept restorativní justice. Jedná se o koncept trestního soudnictví, který před

⁶⁶ HOLCR, K. a kol. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, str. 107

⁶⁷ VÁLKOVÁ, H. Viktimologie. In KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, Beckovy mezioborové učebnice, str. 175

represí pachatele upřednostňuje zájem oběti na zadostiučinění. Hlavní princip, který restorativní justici odlišuje od klasické, trestající justice, je zakotven v odlišném chápání trestného činu. Klasická, trestající justice uvažuje nad trestným činem jako nad prohřeškem proti státu. Naproti tomu restorativní justice pojímá trestný čin jako prohřešek vůči konkrétní osobě a jako narušení vzájemných vztahů mezi pachatelem a obětí. S ohledem na toto různé chápání trestného činu jsou pak stanoveny různé cíle trestající a restorativní justice. Trestající justice si klade za cíl pachatele podle zásluhy náležitě potrestat, kdežto restorativní justice klade důraz především na potřeby oběti a odpovědnost pachatele za spáchaný trestný čin.⁶⁸ Tento koncept restorativní justice se v posledních desetiletích prosazuje nejen v České republice, ale i v řadě dalších zemí. Tato trestní politika stojí na myšlence nové podoby trestní spravedlnosti v tom smyslu, že by se měla omezovat role státu při řešení trestních věcí a naopak by se měly posílit role pachatele a oběti při řešení jejich konfliktu zapříčiněného spáchaným trestným činem.⁶⁹

Koncept restorativní justice může být pro oběť výhodnější, jelikož je zde kladen důraz na brzké naplnění potřeb obětí na morálním a materiálním zadostiučinění. Oběť, pachatel, ale i další zainteresované strany se zde společně snaží o řešení důsledků spáchaného trestného činu.⁷⁰ Nejužívanějším postupem, kterým se dosahuje vyřešení konfliktu mezi pachatelem a obětí, je mediace. Principem mediace je dobrovolné setkání pachatele s obětí za účasti zprostředkovatele a to za účelem dosažení dohody, která v sobě zahrnuje způsob, jakým pachatel svůj čin napraví.⁷¹ V mediaci spatřuji pro oběť dvě velké výhody, oproti klasickému trestnímu řízení. První výhodou je silné výchovné působení na pachatele, který se ocitá tváří v tvář oběti a může si tak lépe uvědomit dopad trestného činu na ni. Je nucen pak o činu uvažovat jako o zásahu do života reálného člověka, kterého trestným činem poškodil. Druhou výhodou spatřuji v možnosti oběti osobně se setkat s pachatelem, projevit vůči němu své pocity z trestného činu, kdy už jen toto samo o sobě pro mnohé oběti znamená úlevu. Oběť se může pachateli ukázat, jak moc trestným činem zasáhl do jejího života a také má možnost zeptat se pachatele, proč si za oběť vybral právě ji.

⁶⁸ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, str. 164

⁶⁹ KARABEC, Z. Poznámky k trestní politice. *Kriminalistika*. 2012, č. 1, str. 14

⁷⁰ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, str. 63

⁷¹ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, str. 165

Nakonec by měla mediace vést k dohodě mezi pachatelem a obětí, kdy tato dohoda znamená pro oběť mnohdy větší zadostiučinění, než odsouzení pachatele v řádném trestním procesu a v konečném důsledku se tak oběti dostane lepší pomoci.

3.6 SHRNUÍ 3. KAPITOLY

V této kapitole jsem se věnovala viktimologickým otázkám obětí trestných činů, vysvětlila jsem pojmy viktimnost a viktimizace, ukázala, jakým způsobem jednotliví představitelé viktimologie nahlíželi na oběti, a nakonec předešřela, jak viktimologie pomáhá obětem. Představila jsem viktimologii jako nauku o obětech, která výraznou měrou přispěla k tomu, že se společnost začala problematikou obětí zabývat a že se práva obětí začala začleňovat jak do mezinárodního práva, tak posléze do vnitrostátních právních řádů. Viktimologie samozřejmě hledí na oběti jinak než právo, data z viktimologických výzkumů nám však přinášejí cenné poznatky, na které má zákonodárce možnost reagovat a posilovat tak postavení obětí v právním systému.

4 OBĚŤ Z POHLEDU MEZINÁRODNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY

Jak jsem již zmínila v předcházejících kapitolách, právo začalo poskytovat ochranu obětem nejprve na mezinárodní úrovni. Tyto snahy zajistit práva obětem započaly v 80. letech minulého století, kdy se na půdě OSN a Rady Evropy začínají formovat první mezinárodní dokumenty, které se snaží zakotvovat práva a postavení obětí. Tyto dokumenty jsou přijímány za tím účelem, aby přiměly státy ke zlepšování postavení obětí, jelikož je to především stát, který by měl poskytovat oběti ochranu a péči.⁷²

V roce 1983 byla Radou Evropy přijata Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů. Tato úmluva vstoupila v platnost dne 1. února 1988. Pro Českou republiku pak vstoupila v platnost dne 1. ledna 2001. Jak již název napovídá, členské státy Rady Evropy se tímto dokumentem zavazují k tomu, aby poskytovaly určité služby a odškodnění těmto obětem, kterým násilným trestným činem vznikla újma na zdraví anebo osobám, které byly v péči osob, které následkem takového násilného trestného činu zemřely. Povinnost odškodnit oběti je pak přímo povinností státu s výjimkou případů, kdy státy dovedou odškodnění zajistit z jiných zdrojů. Právo oběti na odškodnění jí vzniká i v případě, kdy pachatele nelze trestně stíhat a potrestat. Odškodnění oběti tak není závislé na odsouzení pachatele, postačuje vznik újmy způsobené oběti násilným trestným činem. Odškodnění by pak mělo pokrýt alespoň základní výlohy oběti trestného činu nebo osoby pozůstalé po oběti, jako je ušlý výdělek, výlohy léčby a případné hospitalizace, výlohy spojené s pohřbem a též ušlé výživné, pokud na ně má pozůstalá osoba nárok.⁷³ Zanedlouho poté přijala Rada Evropy další dva mezinárodní dokumenty a to Doporučení o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního řízení R(85)11 v roce 1985 a Doporučení o pomoci obětem a prevenci viktimizace R(87)21 v roce 1987.

Doporučení o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního řízení bylo ve své době bráno jako nejkompaktnější doporučení vztahující se k obětem a obsahovalo celkem sedm částí. Mezi nejdůležitější myšlenky zakotvené v tomto doporučení patří návrh, aby s oběťmi pracovali pouze speciálně vyškolení policisté, kteří by s oběťmi jednali dostatečně empaticky a šetrně. Jedná se o

⁷² MUSIL, J. Oběť trestného činu. In NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, str. 158

⁷³ SVATOŠ, R. Odpovídá právní úprava obětí trestných činů v České republice mezinárodním dokumentům? *Trestněprávní revue*. 2012, č. 4, str. 86

důležitý prvek, který má zabraňovat druhotné viktimizaci. Dále bylo v tomto doporučení zakotveno právo oběti na informace, což se projevovalo tak, že doporučení navrhovalo zavést pro policisty povinnost informovat oběti o probíhajícím vyšetřování a též o možnostech právní pomoci a možnosti odškodnění. V neposlední řadě toto doporučení nabádalo, aby výsledky obětí byly vedeny šetrným způsobem s ohledem na jejich osobní situaci, práva a důstojnost.

Druhý z výše zmiňovaných dokumentů, tedy Doporučení o pomoci obětem a prevenci viktimizace, se pak snaží ještě více posílit ochranu obětí před sekundární viktimizací. Toto doporučení se snaží především zabezpečit, aby byla obětem a jejich rodinám poskytnuta pomoc (právní, lékařská i psychologická) v této jejich těžké životní situaci a aby byly oběti dostatečně informovány o svých právech. Také obsahuje rady, jak se další viktimizaci vyhnout.⁷⁴

Dokumentem, vzniklým v přibližně stejné době na půdě OSN je pak Deklarace OSN č. 40/34 z 29. listopadu 1985 o základních principech spravedlnosti pro oběti trestného činu a pro oběti zneužití pravomoci, které vyzývá k ochraně osob poškozených trestným činem a stejně jako Evropská úmluva o odškodňování obětí pak zakotvuje právo obětí na odškodnění jim vzniklé újmy.⁷⁵

Novějším dokumentem Rady Evropy je Doporučení č. (2006) 8 ze 14. června 2006 o pomoci obětem trestných činů. Tento dokument členským státům mimo jiné doporučuje, aby zřídily službu podpory obětí (Victim support service). Pro tyto služby podpory obětí poté stanovuje minimální standardy pro jejich činnost. Tyto služby by měly být co nejnaději dostupné, měly by poskytovat obětem bezplatnou emocionální, sociální a materiální podporu během vyšetřování trestného činu a soudního řízení, měly by poskytovat obětem informace o jejich právech a možnostech a samozřejmě respektovat důvěrnost informací, které se dozví v souvislosti s poskytováním těchto služeb. Doporučení dále obsahuje pravidla pro odškodňování obětí. Odškodňovány by tak měly být nejen oběti násilných trestných činů, ale též rodina oběti, pokud tato oběť v důsledku spáchaného trestného činu zemřela. Pro odškodnění oběti pak není rozhodující její státní příslušnost, nýbrž to, že se trestný čin stal na území daného členského státu.

⁷⁴ZÁHORA, J. Európske štandardy pre postavenie a odškodňovanie obetí trestných činov. In ZÁHORA, J., KERT, R. a kol. *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave*. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2010, str. 32-33

⁷⁵HOLCR, K. a kol. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, str. 107

Odškodnění by mělo být poskytnuto bez zbytečného odkladu, čímž se má zajistit, aby se pomoc oběti dostala co nejrychleji v době, kdy ji nejvíce potřebuje.⁷⁶

Ochraně obětí trestných činů se věnuje též Evropská unie a to stejně jako Rada Evropy a Organizace spojených národů od 80. let dvacátého století. Evropským parlamentem byla již v roce 1981 přijata Rezoluce o odškodnění obětí násilných trestných činů. Později byl na základě Amsterdamské smlouvy přijat tzv. Vídeňský akční plán, jenž obsahoval doporučení vytvořit účinný systém kompenzace pro oběti trestných činů.

O několik let později, v roce 1999, pak na zasedání Rady EU, které se konalo ve dnech 15. a 16. října, zazněl požadavek na vytvoření minimálních standardů ochrany obětí trestných činů, které by zakotvovaly především přístup obětí ke spravedlnosti a jejich právo na odškodnění. Dále zde byl vysloven požadavek na vytvoření národních programů na zapojení nevládních organizací do pomoci a ochrany obětí. Na základě závěru z tohoto zasedání Rady EU byl v roce 2000 předložen návrh Rámcového rozhodnutí o postavení obětí v trestním řízení.⁷⁷

Na základě tohoto návrhu bylo v roce 2001 přijato Rámcové rozhodnutí Rady (2001/220/SVV) ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení. Toto Rámcové rozhodnutí definovalo oběť jako fyzickou osobu, která utrpěla újmu včetně fyzického či psychického poškození, emocionální újmu či hmotnou ztrátu přímo způsobenou konáním či opomenutím, jež je porušením trestních předpisů daného členského státu. Daný dokument pak v sobě zakotvuje několik základních povinností pro státy, mezi které patří především povinnost zajistit právo na informace oběti, povinnost zajistit právo na náhradu nákladů řízení (respektive bezplatné právní zastoupení), povinnost zajistit mediaci v rámci trestního řízení a také povinnost podporovat specializované služby a subjekty pro pomoc obětem.

Povinnost zajistit oběti informace patří k jedné z nejdůležitějších povinností státu, co se týče obětí. Dokument zde zdůrazňuje, že je velmi důležité poskytovat obětem informace ihned od prvních kontaktů s orgány činnými

⁷⁶ Doporučení Rady Evropy č. (2006) 8 ze 14. června 2006 o pomoci obětem trestných činů [online]. [cit. 4. 2. 2014]. Dostupné z <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1011109&Site=CM>

⁷⁷ ZÁHORA, J. Európske štandardy pre postavenie a odškodňovanie obetí trestných činov. In ZÁHORA, J., KERT, R. a kol. *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave*. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2010, str. 35-36

v trestním řízení. Jedině tak mohou oběti efektivně ochraňovat své zájmy. Oběti mají dle tohoto dokumentu právo být informovány o celém průběhu trestního řízení a rozhodnutí soudu. Dále mají oběti právo být vyrozuměny o případném propuštění stíhané či odsouzené osoby v případě, kdy by jim z tohoto důvodu hrozilo nebezpečí.

Dalším právem oběti vyplývajícím z Rámcového rozhodnutí je právo na náhradu nákladů řízení v případě, kdy má oběť v trestním řízení postavení strany či svědka. Stát by měl v každém takovém případě tuto náhradu nákladů řízení oběti nabídnout a dát jí tak možnost toto právo využít. Stát má také dále povinnost podporovat řešení sporů z trestněprávních věcí tzv. mediací, což je dle Rámcového rozhodnutí hledání řešení sporu mezi pachatelem a obětí zprostředkované příslušnou osobou, což může proběhnout již před započítáním trestního řízení. Stát si zde sám určuje, které trestněprávní věci jsou pro tento druh opatření vhodné.

Poslední z výše zmiňovaných povinností státu je pak povinnost podporovat vznik a činnost specializovaných subjektů na pomoc obětem. Stát sám by měl těmto subjektům poskytovat speciálně vyškolené pracovníky anebo podporovat tyto subjekty finančními příspěvky.

O zhruba rok později přijala Evropská unie další dokument, jenž měl řešit palčivý problém. Tím problémem byl terorismus, který nebyl v Evropě žádným novým a překvapivým jevem. Evropská unie na něj reagovala mimo jiné přijetím Rámcového rozhodnutí Rady (2002/475/SVV) ze dne 13. června 2002, o boji proti terorismu. Tento dokument zde zmiňuji z toho důvodu, že má důležitý vztah k obětem, a to konkrétně k obětem teroristických trestných činů. Oběti takových trestných činů je nutno považovat za zvláště zranitelné a je tedy třeba ve vztahu k nim přijmout některá zvláštní opatření. Důležitým článkem tohoto dokumentu ve vztahu k obětem je pak čl. 10, jenž nese název Ochrana obětí a pomoc obětem. Dle tohoto článku mají členské státy povinnost stíhat takové trestné činy i bez oznámení osoby, která se stala obětí a to alespoň tehdy, pokud byl teroristický trestný čin spáchán na území daného členského státu.

V roce 2004 byl na půdě Evropské unie přijat dokument, který se věnuje odškodňování obětí trestných činů. Tímto dokumentem byla Směrnice Rady (2004/80/ES) ze dne 29. dubna 2004, o odškodňování obětí trestných činů. Tato směrnice se zabývá především problémem odškodňování obětí v případech, které obsahují přeshraniční prvek. Směrnice tak zdůrazňuje, že oběti mají právo na

spravedlivé odškodnění jejich újmy i v situacích, kdy jim tato újma byla způsobena na území členského státu, jehož nejsou státními příslušníky. Oběť by v takovém případě měla mít možnost obrátit se na orgány státu, v němž má své bydliště a mělo by být též zajištěno, aby byly zmírněny jazykové a praktické potíže vznikající v přeshraničních situacích.⁷⁸

Nejnovějším dokumentem Evropské unie na poli problematiky obětí je Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Tato směrnice zároveň nahrazuje výše zmiňované Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV. Směrnice vstoupila v platnost dne 15. listopadu 2012 a členské státy mají tři roky na její provedení ve vnitrostátních právních předpisech. Článek 1 této směrnice stanovuje, že jejím účelem je zajistit, aby se obětem trestného činu dostalo vhodných informací, podpory a ochrany a mohly se účastnit trestního řízení. Článek 1 dále stanoví, že členské státy zajistí, aby oběti byly jako takové uznávány a aby se s nimi ve všech kontaktech se službou pro podporu obětí, službou restorativní justice nebo kterýmkoli příslušným orgánem, které vyvíjejí činnost v rámci trestního řízení, zacházelo s respektem, individuálně, citlivě, profesionálně a bez diskriminace. V článku 2 dále směrnice znovu definuje oběť, a to jako fyzickou osobu, která utrpěla újmu včetně fyzické, duševní či citové újmy či hmotnou ztrátu, které byly přímo způsobeny trestným činem. Směrnice zde nově pamatuje také na sekundární oběti, jelikož za oběť považuje též rodinného příslušníka osoby, jejíž smrt byla přímo způsobena trestným činem, a který v důsledku smrti této osoby utrpěl újmu. Kromě dalších definic pojmů směrnice dále obsahuje především jednotlivá práva, která musejí státy obětem zajistit. Tato práva podřazuje pod jednotlivé kapitoly a jsou to především práva, která mají obětem zajistit dostatečnou informovanost, práva, která mohou oběti uplatnit při své účasti v trestním řízení a nakonec práva související s ochranou obětí.⁷⁹

Toto jsou tedy ty nejdůležitější mezinárodní a evropské dokumenty, které zakotvují práva a postavení obětí trestných činů. Je však nutné na tomto místě poznamenat, že v těchto dokumentech jsou vyjádřena pouze obecná práva obětí a

⁷⁸ SVATOŠ, R. Odpovídá právní úprava obětí trestných činů v České republice mezinárodním dokumentům? *Trestněprávní revue*. 2012, č. 4, str. 86

⁷⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí. In JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd. Praha 2: Leges, 2013, str. 235-260

ta jsou v různých zemích zajišťována často v rozdílné míře a různým způsobem. Právní úpravy zemí a možnosti poskytování pomoci se v tomto ohledu stále ještě nesjednotily a to ani v rámci Evropské unie.

4.1 SHRNUÍ 4. KAPITOLY

V této kapitole jsem se věnovala postavení a právům obětí, které jim zajišťují mezinárodní právní dokumenty. Koncem 20. století, kromě posilování práv osob, proti nimž se trestní řízení vede, se začalo hovořit i o posilování práv osob poškozených trestnými činy – obětí. Z tohoto důvodu byla od 80. let dvacátého století přijata celá řada mezinárodních dokumentů mající posílit práva a postavení obětí - v kapitole nastiňuji obsah a význam pouze několika nejdůležitějších z těchto dokumentů. Nejvýznamnější iniciativy se v tomto ohledu realizovaly na půdě Rady Evropy, což je nejstarší evropská politická organizace vzniklá již zhruba v polovině dvacátého století, dále na půdě Organizace spojených národů a v neposlední řadě také v rámci Evropské unie. Hlavním cílem těchto mezinárodních dokumentů je pak přimět státy k zajišťování zlepšení postavení obětí tak, aby jim bylo umožněno v co nejširší míře uplatnit jejich práva a domoci se ochrany a péče ze strany státu.

5 POSTAVENÍ OBĚTI V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU

Postavení a práva obětí trestných činů jsou v poslední době velkým tématem kontinentálních právních úprav. Nejinak je tomu i v České republice. Přesto jsme po dlouhou dobu v této problematice zaostávali za ostatními evropskými zeměmi, kdy zvláště v některých těchto zemích je dnes oběť preferována a výrazně chráněna. Co tím myslím? Až do nedávné doby neměla Česká republika komplexní zákon, jenž by upravoval práva a postavení obětí trestných činů. Tato situace se však změnila přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále ZOTČ).

O komplexní úpravě práv obětí trestné činnosti se však v České republice uvažovalo již o několik let dříve a to konkrétně od roku 2008. Někdy v této době stát obnovil svůj zájem o oběť trestného činu jako subjektu zvláštní péče ze strany státu. Je to totiž především stát, který zde selhal v jedné ze svých základních funkcí, a to zabezpečit ochranu osob pod jeho jurisdikcí před protiprávním zásahem do jejich zaručených práv a svobod. Tento protiprávní zásah by tak měl být státem alespoň minimálně kompenzován – např. poskytnutím možnosti zmírnit trauma oběti, důstojným zacházením s obětí a umožněním oběti zastávat v průběhu trestního řízení skutečnou a přiměřenou úlohu.⁸⁰

Zákon o obětech trestných činů nabyl účinnosti 1. srpna 2013 (některá jeho ustanovení však nabyly účinnosti již dříve) a přinesl nám jednotnou úpravu práv obětí trestných činů. Zatímco procesní práva obětí, které v trestním řízení vystupují v roli poškozených, jsou poměrně uspokojivě upravena v trestním řádu, práva obětí jako subjektů péče ze strany státu byla až do nedávné doby upravena jen velmi omezeně a roztržena v několika právních předpisech. Takovýto stav byl zcela nevyhovující a neodpovídal požadavkům mezinárodních a evropských dokumentů zakotvujících práva a postavení obětí. Především právní úprava pak představovala problém i pro samotné adresáty – zejména oběti a subjekty poskytující pomoc obětem. Orientace v takové roztržité právní úpravě nebyla pro tyto adresáty vůbec snadná.

Co je velice důležité poznamenat – během tvorby tohoto zákona byly zohledněny aktuální viktimologické poznatky. Zákonodárce si zde uvědomil, že

⁸⁰ GŘIVNA, T. Práva obětí de lege ferenda v České republice. In ZÁHORA, J., KERT, R. a kol. *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave*. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2010, str. 134

trestný čin má na oběť značný psychologický dopad. Oběť se se způsobenou újmou musí nějakým způsobem vyrovnat a tento proces pro ni není vůbec jednoduchý. Předpisy poskytující ochranu obětem by proto měly sloužit k vytváření podmínek, za kterých se oběť s újmou co nejlépe vypořádá. Zároveň by tyto předpisy měly efektivně zabraňovat vzniku druhotné újmy (sekundární viktimizace) ze strany orgánů veřejné moci, jelikož vznik této druhotné újmy často oběti subjektivně vnímají hůře než samotný trestný čin.

Co se týče obsahu tohoto zákona, ten můžeme rozdělit na dvě hlavní části. Na jedné straně zákon upravuje práva obětí trestných činů jako subjektů zvláštní péče ze strany státu a to včetně práva na poskytnutí peněžité pomoci ze strany státu (tzv. odškodnění), na druhé straně upravuje vztahy mezi státem a nevládními organizacemi poskytujícími služby obětem trestných činů a reguluje tak činnost těchto organizací.

A jaké jsou tedy hlavní cíle tohoto nového zákona? Odpověď na tuto otázku je zřejmá – tato právní úprava se snaží především posílit a rozšířit práva obětí a to vše v jednom komplexním zákoně, který představuje přehlednou úpravu pro adresáty.⁸¹ Cílem zákona je tedy zlepšit postavení obětí a to tak, aby s nimi bylo citlivě zacházeno s ohledem na jejich situaci, aby jim byla poskytnuta pomoc v případech, kdy to potřebují a aby byly dostatečně informovány o svých právech v průběhu trestního řízení.⁸² Dle důvodové zprávy je dalším motivem přijetí ZOTČ odstranění nedostatků implementace rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení (zákon však implementoval i další evropské dokumenty, které uvádí důvodová zpráva).⁸³ Během projednávání zákona o obětech v Poslanecké sněmovně však došlo na úrovni Evropské unie k přijetí nového evropského dokumentu a tím je směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje uvedené rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení. Tuto změnu bohužel již

⁸¹ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 11-13

⁸² GRIVNA, T. Zákon o obětech trestných činů. In JELÍNEK, J., GRIVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, str. 24

⁸³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů. *psp.cz* [online]. 2012. [cit. 10. 2. 2014], str. 38. Dostupné z

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

zákonodárce nereflektoval a bude tak muset v nejbližší době nově přijatý ZOTČ novelizovat. Jedná se o velký nedostatek nového zákona tím spíše, že zákonodárce sám v důvodové zprávě tvrdí, že tuto novou směrnicí zohledňuje. Zákon tak zde bohužel nerespektuje vývoj v přístupu k poskytování informací, který reprezentuje nová směrnice.⁸⁴

Přes tyto a jiné nedostatky, které nová zákonná úprava práv obětí trestných činů obsahuje, představuje tento zákon určitě krok vpřed ve prospěch pomoci obětem trestné činnosti v České republice. Zákonodárce si od tohoto zákona, kromě zlepšení postavení obětí trestných činů, slibuje též snížení latentní kriminality⁸⁵. Podle odborníků (zejména psychologů) totiž často stojí za důvodem neoznámení trestného činu obětí její obava z necitlivého zacházení ze strany policejního orgánu. Tato nová právní úprava by tak měla přispět ke snižování druhotné viktimizace ze strany policie a odstranit tak nepříjemné pocity obětí poté, co trestný čin samy oznámí.⁸⁶

5.1 PRÁVA OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ

Problematika práv obětí trestných činů není vůbec problematikou jednoduchou. Pokud hovoříme o právech obětí, musíme si uvědomit hned několik věcí. Jak bylo již nastíněno na začátku této práce, české trestní právo rozlišuje mezi oběťmi a poškozenými. Na jedné straně zde tedy máme oběť, kterou musíme vnímat jako zvláštní subjekt péče ze strany státu a které jsou přiznána určitá spíše neprocesní práva. Na druhé straně tu pak máme poškozeného, kterým oběť může být, pokud vystupuje v trestním řízení. V takovém případě bude oběť, respektive poškozený, zároveň stranou trestního řízení. Poškozenému pak náleží určitá procesní práva a povinnosti.

V posledních letech můžeme zaznamenat snahy zákonodárce, jež vedou k posílení práv poškozeného, respektive oběti trestného činu. Tyto snahy vyústily do podoby zejména dvou zákonů. Postavení poškozeného bylo posíleno novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 181/2011 Sb., kterou byl rozšířen nárok poškozeného také o nemajetkovou újmu a bezdůvodné obohacení. Práva a

⁸⁴ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 12-13

⁸⁵ Tzv. skrytá kriminalita, která nikdy nevyjde najevo a není tak předmětem trestního stíhání

⁸⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů. *psp.cz* [online]. 2012. [cit. 10. 2. 2014], str. 49. Dostupné z

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

postavení obětí trestných činů pak byla posílena již několikrát zmiňovaným zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.⁸⁷

Pokud se tedy nejdříve zaměříme na poškozeného jako na procesní stranu trestního řízení, vidíme, že disponuje celou řadou procesních práv. Tato procesní práva pak byla ještě více posílena a to právě ZOTČ, kterým byl trestní řád novelizován. K procesním právům poškozeného patřila již před zmiňovanou novelizací např. tato: právo používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka, právo činit návrhy na doplnění dokazování, právo nahlížet do spisů s výjimkou protokolu o hlasování, právo zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, právo zúčastnit se hlavního líčení anebo např. právo před skončením řízení se k věci vyjádřit. Kromě těchto měl poškozený mnoho dalších práv.⁸⁸

Novelizací trestního řádu zákonem o obětech trestných činů byla procesní práva poškozeného dále rozšířena. V první řadě byla do trestního řádu včleněna zcela nová zásada trestního řízení, kterou by bylo možno nazvat zásadou zvláštního, šetrného přístupu k poškozenému (§ 2 odst. 15 trestního řádu). Tato zásada klade důraz na šetření osobnosti poškozeného a respektování jeho práv, která mu musí být umožněno uplatnit. Předpokladem uplatnění práv poškozeným je pak jeho dostatečná informovanost. Tu by mu měly zajistit orgány činné v trestním řízení tak, že jej včas a vhodným způsobem o jeho právech poučí. Dle § 46 trestního řádu bude-li mít poškozený postavení oběti, jsou orgány činné v trestním řízení povinny jej poučit též o právech podle zákona o obětech trestných činů a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění.⁸⁹

Zcela novým institutem, který byl do trestního řádu touto novelou zaveden, je prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život, což je vlastně promítnutí ustanovení § 22 ZOTČ do procesního předpisu. Důvodem takového postupu je to, že nelze ve všech případech zcela oddělit práva oběti jako zvláštního subjektu péče ze strany státu od procesních práv poškozeného. Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život je institutem, který je v zahraničí dobře známý (jako tzv. victim impact statement) a využít jej v trestním řízení může ten poškozený, jenž je zároveň považován za oběť dle zákona o obětech trestných činů. Dle § 43 odst. 4 trestního řádu má takový poškozený

⁸⁷ ZÚBEK, J.; VRBA, M. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 9, str. 195

⁸⁸ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 66-69

⁸⁹ VÁLKOVÁ, H.; GRIVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, str. 86

právo v kterémkoli stádiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život. Toto prohlášení může poškozený učinit jak ústně tak písemně. Význam bude mít toto prohlášení jak pro oběť (poškozeného), tak pro pachatele trestného činu. U oběti musíme vyzdvihnout zejména psychologický význam, jelikož jí může pomoci lépe a rychleji se s trestným činem citově vyrovnat. Pachatel má zase možnost lépe si uvědomit, co vše svým trestným činem způsobil a že jeho dokonáním problémy oběti nekončí. Kromě oběti a pachatele může mít toto prohlášení význam i pro orgány činné v trestním řízení, jelikož může odhalit některé přitěžující anebo naopak polehčující okolnosti, které mohou být pro daný případ důležité.⁹⁰ Trestní řád taktéž uvádí, že písemné prohlášení se v řízení před soudem provede jako listinný důkaz.

Novelizace dále rozšiřuje právo poškozeného na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně či za sníženou odměnu (§ 51a odst. 1 trestního řádu). Jedná se o poškozeného v pozici zvláště zranitelné oběti nebo poškozeného, kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví nebo který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt. Takovýto poškozený musí zároveň osvědčit, že nemá dostatek finančních prostředků na to, aby se nechal zastupovat zmocněncem. Poškozený mladší osmnácti let má pak právo na bezplatnou právní pomoc bez dalšího (s výjimkou trestného činu zanedbání povinné výživy) a to i v případě, kdy má dostatek finančních prostředků na to, aby si náklady spojené se zastupováním zmocněncem hradil sám.⁹¹

K ochraně poškozeného (popř. i dalších osob, např. svědka) slouží nová úprava ustanovení § 55 odst. 1 písm. c) trestního řádu, která se týká jeho osobních údajů. Dle této úpravy je možné, žádá-li to poškozený, neuvádět do protokolu jeho osobní údaje (blíže specifikované v daném ustanovení), pokud to není nezbytné k dosažení účelu trestního řízení. V takovém případě se s osobními údaji poškozeného (kromě jeho jména a příjmení, které se budou nadále uvádět

⁹⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 106

⁹¹ VÁLKOVÁ, H.; GRIVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, str. 86

v protokolu) budou moci seznamovat jen orgány činné v trestním řízení a úředníci Probační a mediační služby.⁹²

Dalším ustanovením, které bylo do trestního řádu zavedeno výše zmiňovanou novelizací, je ustanovení § 103a trestního řádu, jenž nese název Informace o nebezpečném obviněném a odsouzeném. Podle tohoto ustanovení má svědek, kterému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, právo žádat informace o propuštění nebo uprchnutí obviněného nebo odsouzeného na svobodu a to v širším rozsahu než tomu bylo dle § 44a trestního řádu, který byl zároveň touto novelizací zrušen. Smysl tohoto ustanovení pak musíme vidět v posílení ochrany takového svědka, kterému hrozí nebezpečí v důsledku pobytu obviněného nebo odsouzeného na svobodě, a to zejména jde-li o svědka, jenž má zároveň postavení oběti trestného činu ve smyslu § 2 odst. 2, 3 zákona o obětech trestných činů. Poté, co jsou tomuto svědkovi sděleny informace dle tohoto ustanovení, může se tento svědek rozhodnout, jakých dalších opatření ke své ochraně využije – může se jednat o ochranu dle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením nebo např. o služby, které zakotvuje zákon o obětech trestných činů (odborná pomoc, právní pomoc, ochrana před hrozícím nebezpečím nebo služby psychologického a sociálního poradenství).⁹³

Významnou změnou trestního řádu, která by měla též přispět k ochraně poškozeného, je zavedení institutu předběžných opatření. Účelem těchto předběžných opatření je především snížit riziko sekundární viktimizace poškozeného a zabránit obviněnému v recidivě, tedy v opakování trestné činnosti. Toho má být docíleno na jedné straně omezením kontaktu poškozeného s obviněným a na druhé straně odstraněním příčiny či podmínky, která vede obviněného k páčání trestné činnosti. Tato předběžná opatření lze tedy uložit pouze obviněnému a jejich podstatou je zakázat mu určité jednání. Taxativní výčet předběžných opatření je uveden v ustanovení § 88c trestního řádu. Co se týče délky trvání předběžných opatření, ustanovení § 88n trestního řádu uvádí, že předběžné opatření trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však do právní moci rozsudku či jiného rozhodnutí, jimž se řízení končí. Trestní řád zároveň uvádí i

⁹² ŠÁMAL, P. K novelizaci trestního řádu v souvislosti s návrhem zákona o obětech trestných činů. In JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, str. 34-35

⁹³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. §1 až §156. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1515

důsledky neplnění uloženého předběžného opatření, kterými mohou být uloženy pořádkové pokuty, uložení jiného druhu předběžného opatření nebo vzetí obviněného do vazby.⁹⁴

Toto jsou pouze některé ze změn trestního řádu, které byly provedeny na základě novelizace zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Změny, jež jsem uvedla, jsou dle mého názoru těmi nejpodstatnějšími, které novelizace přinesla. Podstatou těchto změn je zejména posílení pozice poškozeného v trestním řízení a též posílení jeho ochrany zvláště v případech, kdy má zároveň postavení oběti dle zákona o obětech trestných činů.

Pomalu se teď dostáváme k právům oběti jako zvláštního subjektu péče ze strany státu. Jak bylo již nastíněno, práva obětí trestných činů nebyla až do účinnosti zákona o obětech uspokojivým způsobem řešena. Nejenže se jednalo o úpravu roztržitou – ochrana a práva obětí byla upravena v několika právních předpisech, jednalo se především o úpravu nedostatečnou a absolutně nevyhovující. Neexistoval žádný katalog práv, kterými by oběti mohly disponovat a neexistovaly ani právní normy, které by upravovaly postup orgánů činných v trestním řízení v tom smyslu, jak mají s obětí jednat a jakým způsobem se k oběti chovat. Problematika poskytování informací obětem byla též nedostatečným způsobem upravena, přestože informovanost oběti je klíčovým aspektem k uplatnění jejích práv.

Jaká byla tedy situace před zákonem o obětech? Některá práva oběti jako zvláštního subjektu péče ze strany státu jsou obsažena v trestním řádu, přestože nemají povahu procesních práv – např. právo na ochranu soukromí nebo právo na informace. Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti obsahoval právo na peněžitou pomoc ze strany státu, která sloužila k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem. Některé případy zajištění ochrany oběti jsou obsaženy ve zvláštních předpisech, jako je zákon o Policii České republiky (institut vykázání) nebo zákon o zvláštní ochraně svědka. Poskytování sociálních služeb obětem (zejména služeb sociální prevence a sociálního poradenství) je pak předmětem úpravy zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Některá práva oběti jako zvláštního subjektu péče ze strany

⁹⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 271-272

státu jsou dokonce upravena i v občanském soudním řádu (institut předběžných opatření).⁹⁵

Z výše uvedeného je zřejmé, že chyběla celá řada opatření, která jsou dnes obsažena v zákoně o obětech trestných činů, jako např. opatření, jenž by chránila oběť před sekundární viktimizací, doprovod důvěrníkem nebo úprava státní podpory nevládních organizací poskytujících pomoc obětem. Nedostatečná úprava práv obětí souvisela také s tím, jak na oběť nahlížely samy orgány činné v trestním řízení. Osoba oběti či poškozeného byla vnímána spíše jako objekt trestního řízení a zdroj informací o spáchaném trestném činu. Jedním z cílů zákona o obětech bylo proto také to, aby byl tento přístup k oběti změněn a aby oběť přestala být pojmána pouze jako svědek trestného činu a tedy nástroj k dopadení pachatele.⁹⁶

Před zákonodárcem stál tedy nelehký úkol. Jak se vypořádat s nízkým až zanedbatelným standardem práv obětí trestných činů v České republice? Důvodová zpráva k ZOTČ nám nastiňuje tři možná řešení dané situace, kterými se zákonodárce zabýval. První variantou byla nulová varianta – tedy zachování současného stavu. Tato varianta byla samozřejmě odmítnuta jako neakceptovatelná, jelikož by nedošlo ke zlepšení v oblasti práv a ochrany obětí a nebyly by odstraněny námitky Komise proti právnímu stavu v České republice, pokud jde o implementaci rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení (v době jednání o nové právní úpravě bylo toto Rámcové rozhodnutí stále platné). Takto by Česká republika stále zaostávala za ostatními evropskými zeměmi, ve kterých se prosazuje trend posilování práv obětí. Další variantou bylo rozšíření práv obětí novelizací stávajících zákonů. Musela by tak proběhnout novelizace těchto předpisů: trestního řádu (zákona č. 141/1961 Sb.), zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Tato varianta řešení byla též odmítnuta jako neakceptovatelná a to především z důvodu problematičnosti novelizace trestního řádu. Taková novelizace by zde vyžadovala rozlišení mezi poškozeným – fyzickou osobou a

⁹⁵ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 11-12

⁹⁶ Zákon o obětech trestných činů – základní informace (zpráva Ministerstva vnitra). *mvcr.cz* [online]. 2012. [cit. 13. 2. 2014], str. 2. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk-doc.aspx>

poškozeným – právnickou osobou, jelikož práva obětí jsou právy pouze fyzických osob. Do procesního předpisu by musela být včleněna ustanovení, která by neměla procesní povahu a právní úprava by tak zůstala úpravou roztržštěnou, což by nebylo pro adresáty vhodné. Akceptována tak byla až třetí varianta řešení a to tedy úprava práv obětí v samostatném zákoně. Tento způsob úpravy byl schválen jako nejvhodnější z několika důvodů. Samostatná úprava neprocesních práv je výhodnější, jelikož nedochází k nekoncepčnímu zařazování těchto práv do jiných zákonů. Samostatnou úpravou též stát zdůrazňuje, že se problematice obětí věnuje a taková úprava signalizuje i změnu přístupu orgánů činných v trestním řízení k obětem. Nakonec je taková úprava vhodnější i pro samotné adresáty, jelikož samostatný zákon je pro ně srozumitelnější než úprava roztržštěná v několika právních předpisech.⁹⁷

Taková tedy byla cesta, která vedla k přijetí zákona o obětech trestných činů, který se snaží o komplexní postižení práv obětí. Při jeho zpracování byl také kladen důraz na to, aby jeho koncepce neohrožovala účel trestního řízení, kterým je objasnění trestných činů, jejich prokázání a odsouzení pachatele. Mělo by tak dojít k vyvážení zájmů oběti na jedné straně a zájmů společnosti na objasnění trestné činnosti a potrestání pachatele na straně druhé.⁹⁸

Práva obětí, která obsahuje ZOTČ, jsou rozdělena do několika základních skupin. Jsou jimi právo na poskytnutí odborné pomoci (§ 4-6), právo na informace (§ 7-13), právo na ochranu před hrozícím nebezpečím (§ 14), právo na ochranu soukromí (§ 15-16), právo na ochranu před druhotnou újmou (§ 17-22) a nakonec právo na peněžitou pomoc (§ 23-36), o kterém pojednám podrobněji v následujících kapitolách.

Co se míní odbornou pomocí, obsahuje § 4 zákona o obětech. Rozumí se jí psychologické nebo sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací nebo restorativní programy a to ze strany subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Cílem psychologického a sociálního poradenství je pomoci oběti zorientovat se v problému a poskytnout jí informace směřující k řešení nepříznivé sociální situace. Co se týče právní pomoci a poskytování právních informací, zde není úplně jednoduché vymezit, jaký je

⁹⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů. *psp.cz* [online]. 2012. [cit. 13. 2. 2014], str. 41-42. Dostupné z

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

⁹⁸ Zákon o obětech trestných činů – základní informace (zpráva Ministerstva vnitra). *mvcz.cz* [online]. 2012. [cit. 14. 2. 2014], str. 2. Dostupné z <http://www.mvcz.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk-doc.aspx>

vlastně rozdíl mezi těmito dvěma formami pomoci. Důvodová zpráva zde pouze uvádí, že poskytováním právních informací se míní poskytování informací o právní úpravě. Právní pomocí je pak myšleno zastupování oběti zmocněncem, kterým může být pouze advokát. Restorativní programy můžeme chápat jako jakékoli procesy usilující o obnovení stavu, jenž byl narušen spáchaným trestným činem. Nejznámějším restorativním programem je mediace, o které jsem pojednávala již v předcházejících kapitolách.⁹⁹

Takovéto zakotvení odborné pomoci je velmi důležité, neboť trestný čin může velmi negativně ovlivnit život oběti a ta poté může potřebovat nejen pomoc právní, ale též pomoc psychologickou či sociální. Odborná pomoc má pak trvat po dobu, dokud to vyžaduje její účel a to bez ohledu na fázi trestního řízení (tedy i před jeho zahájením). Důležité je také zmínit to, že zvláště zranitelným obětem se odborná pomoc poskytuje na jejich žádost bezplatně (s výjimkou oběti trestného činu zanedbání povinné výživy). Co se týče subjektů, které tyto formy pomoci poskytují, sociální a psychologické poradenství mají na starost akreditované subjekty podle zákona o sociálních službách, právní pomoc poskytují advokáti a to dle zákona o advokacii a poskytování právních informací a restorativní programy jsou v kompetenci subjektů akreditovaných Ministerstvem spravedlnosti.¹⁰⁰

Velmi důležitým právem oběti je právo na informace, jelikož jen informovaná oběť může v plném rozsahu uplatnit svá práva. Oběť má proto v zákonem stanoveném rozsahu právo na přístup k informacím, které se týkají věci, v níž se stala obětí trestného činu. ZOTČ rozděluje ustanovení, která se týkají poskytování informací jednak dle subjektu, jenž informace poskytuje a jednak s ohledem na charakter informace. Rozsah poskytovaných informací, jak vyplývá z § 8 - 13 je však poměrně široký a účelem ustanovení týkajících se poskytování informací je proto především to, aby se oběti bezprostředně po trestném činu dostaly jen ty nejdůležitější informace, které potřebuje. Oběť by se tak v první řadě měla dozvědět, na které subjekty poskytující odbornou pomoc se může obrátit. Tuto základní informaci by jí měly být schopny předat veškeré orgány veřejné moci a každé zdravotnické zařízení. Ty nejdůležitější informace se pak

⁹⁹ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 40-41

¹⁰⁰ Zákon o obětech trestných činů – základní informace (zpráva Ministerstva vnitra). *mvcz.cz* [online]. 2012. [cit. 17. 2. 2014], str. 3-4. Dostupné z <http://www.mvcz.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk-doc.aspx>

oběť dozví automaticky (bez žádosti), některé se jí naopak dostanou jen na její žádost (např. informace o stavu trestního řízení nebo informace o tom, že trestní řízení nebylo zahájeno). V ustanovení § 13 zákona o obětech je upravena i forma a způsob poskytnutí informací. Oběti je třeba předat informaci pro ni srozumitelným způsobem a to s ohledem na její věk, rozumovou a volní vyspělost a též zdravotní stav včetně stavu psychického. Některé informace (dle § 9 a 10) jsou oběti poskytnuty v písemné i ústní formě, u jiných (dle § 10 odst. 2) zákon obligatorně stanoví alespoň písemnou formu. Ustanovení § 12 se věnuje obětem, které neovládají český jazyk a zakotvuje tak povinnost poskytnout těmto obětem informace v jazyce, o němž prohlásí, že mu rozumí.¹⁰¹

Díl zákona nazvaný "Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím" nezavádí oběti žádná nová práva, jde zde spíše o katalog opatření, která mohou zvýšit ochranu oběti před hrozícím nebezpečím. Tato opatření jsou zakotvena v jiných právních předpisech a zákon o obětech na ně pouze odkazuje. Jedná se např. o institut vykázaní, zvláštní ochranu svědka, předběžná opatření v civilním či trestním řízení nebo institut utajeného svědka. Důvodem začlenění tohoto ustanovení do ZOTČ je komplexnost a lepší uživatelská přístupnost tohoto zákona a to s ohledem na jeho adresáty. Toto řešení, kdy na jednotlivé druhy ochrany zákon pouze odkazuje v poznámce pod čarou, se však může jevit jako poněkud problematické. Vyvstává zde totiž otázka, zda je takováto informace pro adresáty vhodná a dostačující.¹⁰² Důvodová zpráva k tomuto uvádí, že v jiných právních předpisech je tato problematika upravena šířeji a vztahuje se i na jiné osoby než jen na oběti trestných činů. Z toho důvodu bylo zvoleno toto řešení spočívající v odkazech na ostatní právní předpisy.¹⁰³

Právo na ochranu soukromí je upraveno v § 15 a 16 ZOTČ. Zákon zde v ustanovení § 15 pouze odkazuje na trestní řád, který zakotvuje zákaz zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti oběti a to v § 8a až 8d. Tato ustanovení se vztahují nejen k oběti (poškozenému), ale i k dalším osobám zúčastněným na řízení (osoba, proti níž se trestní řízení vede, zúčastněná osoba a svědek). Zákaz zveřejňovat tyto informace však směřuje pouze vně trestního řízení. Z toho

¹⁰¹ GRÍVNA, T. Zákon o obětech trestných činů. In JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, str. 28

¹⁰² JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 86

¹⁰³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů. *psp.cz* [online]. 2012. [cit. 17. 2. 2014], str. 58. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

důvodu byl do zákona o obětech včleněn ještě § 16, který upravuje problematiku poskytování osobních údajů oběti. Dle tohoto ustanovení je možno na základě žádosti oběti, aby byly její osobní údaje vedeny mimo spis tak, že se s nimi budou moci seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci Probační a mediační služby. Vyhovění této žádosti zde přitom není podmíněno hrozícím nebezpečím ze strany obviněného. Osobními údaji jsou zde myšleny údaje o bydlišti a doručovací adrese, o místě výkonu zaměstnání, povolání či podnikání a údaje o osobních, rodinných a majetkových poměrech. Účelem tohoto ustanovení je pak především zajistit ochranu osobních údajů oběti a tím snížit riziko opakované viktimizace ze strany obviněného.¹⁰⁴

Jedním z nejdůležitějších cílů zákona o obětech byla snaha o snížení rizika druhotné újmy (sekundární viktimizace), kterou by oběť mohla utrpět. Proto obsahuje ZOTČ další komplex práv, jejichž účelem je právě druhotné újmě předcházet. Druhotnou újmu zákon vymezuje v § 2 odst. 5 a rozumí se jí újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla jí v důsledku přístupu orgánů veřejné moci a to zejména policie a orgánů činných v trestním řízení, poskytovatelů zdravotních služeb a dalších subjektů, včetně sdělovacích prostředků. Ustanovení § 17 až § 22 proto specifikují různá opatření a postupy, jenž se snaží vznik této újmy vyloučit. Jedním z těchto opatření je právo oběti na to, aby bylo zabráněno jejímu kontaktu s osobou, kterou označila za pachatele, popřípadě s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede. Velmi důležitá jsou dále opatření, která se týkají výslechu oběti. Otázky směřující do intimní oblasti oběti by měly být omezeny jen na nezbytnou míru a měly by být kladeny zvláště šetrně. Oběť má též právo kdykoli podat proti takové otázce námítku, která se zaznamená do protokolu. Dále má oběť právo na to, aby byla v přípravném řízení vyslýchána osobou stejného nebo opačného pohlaví, kdy zvláště zranitelná může toto žádat i v případě tlumočnicka. Je nutno zde zdůraznit, že zvláště zranitelným obětím je zde poskytován vyšší standard práv, což se projevuje právě při výslechu takové oběti, který by měl být veden obzvláště citlivě a šetrně a to s ohledem na její vyšší zranitelnost.¹⁰⁵

Novým významným právem začleněným do tohoto komplexu práv je právo na doprovod důvěrníkem k úkonům trestního řízení. Důvěrníkem bude

¹⁰⁴ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 90, 92-93

¹⁰⁵ VÁLKOVÁ, H.; GRIVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4, str. 85

zpravidla osoba, která je blízká oběti a která tak může přispět ke zmírnění traumatu způsobeného výsledkem. Tím se také liší od zmocněnce, který je zástupcem oběti, respektive poškozeného, v trestním řízení a dbá na dodržení všech jeho práv. Důvěrníkem a zmocněncem budou tedy zpravidla dvě různé osoby, není ovšem vyloučeno, aby tyto dvě role zastával jeden a tentýž člověk. Novým a v této práci již zmiňovaným institutem je též prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život. Smyslem tohoto institutu je i zajištění práva oběti být slyšena a to tedy nejen k okolnostem, které jsou důležité pro objasnění skutečností důležitých pro rozhodnutí v dané věci.¹⁰⁶

Posledním z komplexů práv obětí, zakotveném v ZOTČ, je právo na peněžitou pomoc. Tento komplex práv je do zákona o obětech začleněn především z důvodu jeho celistvosti a v podstatě přebírá právní úpravu peněžité pomoci obětem, která byla dříve obsažena v zákoně č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Jedná se tedy o právní úpravu „staronovou“, která však doznala několika podstatných změn.¹⁰⁷ Podrobněji o této problematice pojednám v následující kapitole.

Z výše uvedeného je zřejmé, že pracovní skupina, kterou tvořila celá řada odborníků, si se svěřeným úkolem poradila více než dobře. Katalog práv obětí je vytvořen a zákon je zároveň signálem ukazujícím, že si stát uvědomil předešlou situaci a rozhodl se ji změnit. Musíme si však uvědomit, že samotný zákon ke změně v přístupu k obětem nepostačuje. Důležité je to, jak budou ustanovení tohoto zákona v praxi aplikována a dodržována nebo jak se projeví případné nedostatky tohoto nového zákona.

5.2 ODŠKODŇOVÁNÍ OBĚTÍ TRESTNÝCH ČINŮ

5.2.1 PENĚŽITÁ POMOC

Právo na peněžitou pomoc je dle mého názoru jediným právem, které bylo vcelku uspokojivě upraveno již před zákonem o obětech. Zákonem, který peněžitou pomoc od státu upravoval, byl zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti (dále ZPPP). Zákon byl přijat po poměrně krátké odborné diskuzi Parlamentu ČR a to z důvodu tehdejší

¹⁰⁶ GRĚVNA, T. Zákon o obětech trestných činů. In JELÍNEK, J., GRĚVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, str. 29

¹⁰⁷ VICHEREK, R. Oběti trestných činů a jejich práva. *Epravo.cz* [online]. 2013. [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z <http://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>

nepřijatelné situace v České republice, která do té doby finanční kompenzaci obětí nevěnovala dostatečnou pozornost.¹⁰⁸

Z jakého důvodu byl zákon vlastně přijat? Co je tím problémem v oblasti odškodňování obětí? Povinnost odškodnit oběť a odčinit tak křivdy by měla ležet především na bedrech pachatele. V některých situacích se však pachatele nepodaří odhalit nebo je sice pachatel znám, avšak nemá dostatečné prostředky k tomu, aby škodu způsobenou svým trestným činem oběti nahradil. V takovýchto případech by se tak oběť nedočkala žádné finanční náhrady, což by mohlo zvláště u obětí násilných trestných činů vést k tvrdostem. Proto existuje kompenzace v podobě státního odškodnění, které by mělo tyto tvrdosti odstranit.

Situace v Evropě byla oproti situaci v České republice poněkud rozdílná. Snahy o finanční kompenzaci obětí ze strany států tam započaly o mnoho dříve a sahají tak až do raných šedesátých let minulého století. Ve svém díle „*Kriminologie: Úvod do základů*“ popisuje uznávaný německý profesor kriminologie a trestního práva, Günther Kaiser, který za svého života působil na Univerzitě ve Freiburgu a v Curychu, zákonnou úpravu odškodňování obětí v Německu, Velké Británii, Rakousku a Švýcarsku, jak fungovala během devadesátých let minulého století.

V Německu byly nároky na odškodnění zajištěny nejprve obětem násilných trestných činů a to zákonem o odškodnění obětí (Opferentschädigungsgesetz – OEG) z roku 1976. Na základě tohoto zákona byly odškodňovány jen ty oběti, u kterých se nezjistila spoluvina na trestném činu a které neprodleně po činu podaly trestní oznámení. Další podmínkou bylo to, že oběť musela být poškozena po dobu delší než 6 měsíců, což muselo znamenat, že po tuto dobu byla její výdělečná činnost minimálně o 25% snížena. Tato soudobá právní úprava byla Kaiserem kritizována jako nedostatečná, jelikož bylo jasné, že odškodnění se dostane jen velmi malému počtu osob.

Velká Británie se problematikou odškodňování obětí zabývala ještě o něco dříve. Odpovídající právní úprava tam začala fungovat od roku 1964. Výše finanční kompenzace tam byla určována dle norem občanského práva a byla vyplácena jednorázově ze zvláštního k tomu určeného fondu. Situace v Rakousku se velmi podobala situaci v Německu. V roce 1972 zde byl přijat zákon o zajištění pomoci obětem zločinů, který stejně jako německý OEG zajišťoval kompenzaci

¹⁰⁸ JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, str. 151

formou renty. Tento zákon se na druhou stranu od toho německého lišil jinými důvody vyloučení odškodnění a byla zde i možnost výši kompenzace snížit. Ve Švýcarsku byla zákonná úprava odškodňování obětí přijata až v roce 1984. Na základě této úpravy byly odškodňovány oběti, kterým vznikla škoda na zdraví, ale pouze v případě, že jim v důsledku trestného činu vznikly závažné ekonomické potíže.¹⁰⁹

Zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti znamenal veliký krok vpřed, jelikož to byl první zákon v České republice, který se orientoval na odškodňování obětí trestných činů. Obsahem tohoto zákona byly především podmínky, za kterých stát poskytoval obětem peněžitou pomoc. Vztah mezi pachatelem trestného činu a jeho obětí byl zákonem opomíjen, zákon byl naopak vystavěn tak, aby inicioval vznik právního vztahu mezi obětí a státem, jenž jí kompenzaci poskytoval.

ZPPP stál na několika základních principech, mezi které patřilo poskytování peněžité pomoci jen v omezeném rozsahu a to na odškodnění závažnější újmy na zdraví. Peněžitá pomoc od státu představovala pouze částečné odškodnění, neboť bylo očekáváno, že oběť se bude sama aktivně snažit o dopadení a usvědčení pachatele. Při stanovování výše peněžité pomoci byla rozhodujícím kritériem potřeba této pomoci ze strany oběti. Bylo tak dbáno na to, aby se finanční kompenzace dostala především těm obětem, u kterých došlo v důsledku trestného činu ke zhoršení jejich sociální situace. Dále se kladl důraz na rychlost poskytnutí peněžité pomoci, jelikož jen včasná pomoc může zcela splnit svůj účel. V případě, že se oběť nakonec domohla odškodnění, měl stát dle tohoto zákona právo na navrácení vyplacené částky. Aby stát zamezil zneužití peněžité pomoci, obsahoval zákon důvody, za nichž pomoc nebyla poskytnuta.¹¹⁰

Tato právní úprava odškodňování obětí znamenala pro Českou republiku pokrok i z toho důvodu, že respektovala principy Evropské úmluvy o odškodňování obětí násilných trestných činů, které spočívají zejména v závazku odškodňovat oběti úmyslných trestných činů, kterým byla způsobena těžká újma

¹⁰⁹ KAISER, G. *Kriminologie: úvod do základů*. 1. vyd. Překlad Helena Válková. Praha: C. H. Beck, 1994, Právnícké učebnice (C. H. Beck), str. 248-249

¹¹⁰ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 612-616

na zdraví a též ty, kteří byli v péči osoby, jež v důsledku spáchaného trestného činu zemřela. K této úmluvě přistoupila Česká republika v roce 1999.¹¹¹

Přestože koncepce tohoto zákona se zdála být vyhovující a zákon sám o sobě byl jistě pro oběti přínosem, objevil se zde jiný problém, se kterým patrně nikdo nepočítal. Tím problémem byl nízký počet podaných žádostí o peněžité odškodnění ze strany obětí. V roce 1997 se odhadovalo, že náklady na peněžitou pomoc obětem by mohly činit až 15 milionů korun ročně. Realita však těmto odhadům neodpovídala, když např. v prvních devíti měsících roku 2008 byla obětem vyplacena částka celkem ve výši 433 959 Kč. Tato částka odpovídala celkem 16 kladně vyřízeným žádostem z celkových 127. Bohužel ani v následujících letech se počet podaných žádostí nezvýšil. Tento zarážející stav zatím nebyl vysvětlen žádným kriminologickým výzkumem. Na tomto místě tak mohu jen souhlasit s názorem, že za tímto stavem pravděpodobně stála nízká informovanost občanů ohledně možností odškodnění a to včetně informace, že při splnění podmínek zákona je na finanční kompenzaci ze strany státu právní nárok. Je zde též třeba položit si otázku, zda orgány činné v trestním řízení dostatečně plnily svou poučovací povinnost, kterou tento zákon obsahoval před svou novelizací zákonem č. 45/2013 Sb. v ustanovení § 14.¹¹²

Jak již bylo zmíněno dříve, právní úpravu peněžité pomoci tak, jak byla zakotvena v zákoně č. 209/2007 Sb. převzal zákon o obětech. Důvod byl jasný – úplnost tohoto zákona a jeho přehlednost pro adresáty. Dle mého názoru by díky tomuto kroku mohlo dojít i ke zvýšení počtu žádostí o peněžitou pomoc a tento institut by tak mohl lépe plnit svůj účel oproti stavu, kdy byla peněžítá pomoc zakotvena v samostatném zákoně.

Podstata peněžité pomoci zůstává stejná. Jejím primárním účelem je překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem. Oproti předešlé úpravě však dochází k několika podstatným změnám. Tyto změny reagují na některé vytýkané nedostatky zákona č. 209/1997 Sb., jako byly nízké částky poskytované pomoci, příliš úzké vymezení okruhu oprávněných žadatelů a zejména příliš striktní podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci. Za zásadní

¹¹¹ KUCHTA, J. Odškodňování obětí trestných činů v České republice. In ZÁHORA, J., KERT, R. a kol. *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave*. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2010, str. 64-65

¹¹² KUCHTA, J. Odškodňování obětí trestných činů v České republice. In ZÁHORA, J., KERT, R. a kol. *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave*. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2010, str. 71-72

změnu tak jistě musíme považovat rozšíření okruhu oprávněných příjemců peněžité pomoci. Především právní úprava umožňovala poskytnout tuto pomoc obětem, kterým vznikla škoda na zdraví ve výši alespoň 100 bodů podle vyhlášky o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění a dále osobám pozůstalým po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela. Nově má právo na peněžitou pomoc též oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které bylo obětí trestného činu týrání svěřené osoby, pokud těmto obětem vznikla nemajetková újma. Nová právní úprava zde reaguje na změnu trestního řádu, která umožnila poškozenému uplatnit náhradu nemajetkové újmy. S rozšířením okruhu oprávněných žadatelů pak souvisí také nový účel peněžité pomoci, který u posledních dvou zmiňovaných obětí (§ 24 odst. 1 písm. d) ZOTČ) tkví v úhradě nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby.¹¹³

Další změna, která se týká oprávněných žadatelů, souvisí se změnou v pojetí posuzování, kdo je oprávněným žadatelem z důvodu ublížení na zdraví. Zde bylo upuštěno od 100 bodového hodnocení ublížení na zdraví, které bylo zakotveno ve vyhlášce č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění. Důvodem změny je zrušení této „bodové“ vyhlášky novým občanským zákoníkem (zákon č. 89/2012 Sb.) a to od doby jeho účinnosti, tedy od 1. 1. 2014. Tato změna s sebou přináší výhody spočívající v individuálním posuzování konkrétních případů, což bodový systém neumožňoval. Peněžité pomoci by se také měla dostat většímu počtu obětí. Kritéria stanovená vyhláškou byla totiž vcelku přísná, což se s novou právní úpravou mění. Nově též zákon rozlišuje mezi ublížením na zdraví a těžkou újmou na zdraví.¹¹⁴

Znovu se však vraťme k oprávněným osobám. Okruh osob, které jsou osobami pozůstalými po oběti, je také rozšířen. Dle minulé právní úpravy měl nárok na odškodnění pouze rodič, manžel nebo dítě zemřelého. Nová právní úprava zde pamatuje i na registrovaného partnera a sourozence zemřelé oběti.¹¹⁵

¹¹³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů. *psp.cz* [online]. 2012. [cit. 27. 2. 2014], str. 61-62. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

¹¹⁴ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 115-116

¹¹⁵ Zákon o obětech trestných činů – základní informace (zpráva Ministerstva vnitra). *mvcr.cz* [online]. 2012. [cit. 27. 2. 2014], str. 7. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk-doc.aspx>

Co se týče výše peněžité pomoci, důvodová zpráva v tomto ohledu přiznává, že tato forma pomoci je oběťmi využívána jen zřídka, čemuž odpovídají i dosud vyplacené částky. Jako možné důvody uvádí nízkou informovanost obětí a také vysokou administrativní zátěž oběti při dokazování výdajů. Zákon zde proto přistoupil ke zvýšení paušálních částek, což je pro oběť příznivější než dokazování nákladů. Paušální částka tak v případě těžkého ublížení na zdraví vzrostla z původních 25 000 Kč na 50 000 Kč. Celková částka, která může být oběti vyplacena za prokázanou ztrátu na výdělku a prokázané náklady spojené s léčením se zvýšila ze 150 000 Kč na 200 000 Kč. U sekundárních obětí dochází taktéž ke zvýšení paušálních částek a to z původních 150 000 Kč na 200 000 Kč (sourozenci může být vyplaceno pouze 175 000 Kč), přičemž výše peněžité pomoci pro pozůstalé nesmí v součtu překročit 600 000 Kč (původní výše limitu byla 450 000 Kč). Oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítěti, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby se pak na úhradu nákladů spojených s psychoterapií, fyzioterapií či jinou odbornou pomocí poskytuje částka ve výši maximálně 50 000 Kč.¹¹⁶

Podstatou změnou nové právní úpravy je dále to, že nárok oběti na náhradu škody či nemajetkové újmy vůči pachateli přechází na stát a to v rozsahu poskytnuté peněžité pomoci. Především právní úprava obsahovala povinnost oběti odvést na účet Ministerstva spravedlnosti částky, které obdržela jako náhradu škody až do výše poskytnuté pomoci a to do pěti let. Ustanovení § 12 odst. 1 zákona o poskytnutí peněžité pomoci (před zrušením části první) se však v praxi neaplikovalo, což je také důvodem této změny. Částku poskytnutou oběti ve formě peněžité pomoci může následně stát vymáhat po pachateli.¹¹⁷

Na problém opožděných žádostí, kterých je dle údajů Ministerstva vnitra 10 – 15%, reaguje nová právní úprava prodloužením subjektivní lhůty pro uplatnění nároku z 1 na 2 roky. Zákon zároveň doplňuje objektivní lhůtu, která činí 5 let.

Na závěr je ještě důležité poznamenat, že pro poskytnutí peněžité pomoci není rozhodující, zda byl pachatel trestného činu uznán vinným. Důležité je zde to, zda se trestný čin opravdu stal a zda jím byla oběti způsobena smrt, škoda na

¹¹⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů. *psp.cz* [online]. 2012. [cit. 27. 2. 2014], str. 63. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

¹¹⁷ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., Praha 2: Leges, 2013, str. 111

zdraví nebo nemajetková újma. Pokud tedy neexistují důvodné pochybnosti o tom, že se skutek opravdu stal, má oběť nárok na peněžitou pomoc i v případě, že věc byla odložena, jelikož se pachatele nepodařilo zjistit nebo jej nelze trestně stíhat pro nepřičetnost, nedostatek věku nebo nedostatek souhlasu příslušného orgánu s trestním stíháním. Stejně tak má oběť nárok na peněžitou pomoc i v dalších případech, kdy pachatele nelze odsoudit, které zahrnují situace jako je např. udělení milosti pachateli, vynětí pachatele z pravomoci orgánů činných v trestním řízení nebo smrt pachatele. Pokud by se oběti peněžitá pomoc nedostala z těchto nebo dalších důvodů, které mohou v trestním stíhání nastat, byla by taková situace obětí jistě vnímána jako nespravedlivá a frustrující.¹¹⁸ Proto je dle mého názoru správné, že zákon na tyto případy pamatuje a neváže poskytnutí peněžité pomoci pouze na odsouzení pachatele.

Změny, které přinesl zákon o obětech trestných činů ohledně peněžité pomoci, jsou jistě změnami pozitivními. Je chvályhodné, že zákonodárce neprovedl prostý přenos předcházející právní úpravy do nového zákona, naopak se nad jejími nedostatky zamyslel a v ZOTČ se je pokusil eliminovat. V praxi budou provedené změny s největší pravděpodobností znamenat odškodňování většího počtu obětí a taktéž vyššími peněžními částkami, což nemůže být oběťmi i veřejností vnímáno jinak než kladně.

5.2.2 NÁHRADA ŠKODY

Peněžitá pomoc není jedinou formou odškodnění, které se může oběť, respektive poškozený, domáhat. Kromě této formy finanční kompenzace může poškozený během trestního řízení uplatnit svůj nárok na náhradu škody či nemajetkové újmy v penězích nebo též na vydání bezdůvodného obohacení, které na jeho úkor pachatel získal. Toto právo má oporu již v Listině základních práv a svobod, kdy čl. 36 odst. 1 garantuje každému možnost domoci se před soudem svých práv.

Výše zmíněné nároky může poškozený uplatňovat v tzv. adhezním řízení, které je součástí řízení trestního anebo může jít cestou žaloby o náhradu škody v rámci občanskoprávního řízení, což však skýtá oproti adheznímu řízení řadu nevýhod. Nevýhodu občanskoprávního řízení můžeme spatřovat např. v placení

¹¹⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů. *psp.cz* [online]. 2012. [cit. 27. 2. 2014], str. 63. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

soudního poplatku, větší časové náročnosti řízení při projednávání nároku poškozeného a také v tom, že úspěch poškozeného (žalobce) v tomto řízení stojí na jeho schopnosti unést důkazní břemeno – tedy dokázat, že mu obžalovaný škodu skutečně způsobil. V adhezním řízení poškozený důkazní břemeno nenes, jelikož škoda způsobená obžalovaným se prokazuje již v samotném dokazování za účelem usvědčení obžalovaného.¹¹⁹

Zaměřme se tedy na adhezní řízení. Adhezní řízení je ta část řízení trestního, ve které se rozhoduje o nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení uplatněném poškozeným jako subjektem adhezního řízení. Zde je na místě upozornit na to, že trestní řád rozlišuje dvě kategorie poškozených. Na jedné straně jsou to poškození dle ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, kteří disponují pouze některými procesními právy, a na druhé straně se jedná o poškozené podle § 43 odst. 3 trestního řádu, kteří nad rámec procesních práv, která jsou jim přiznávána, disponují ještě právem uplatnit nárok na náhradu škody či nemajetkové újmy způsobené trestným činem, popř. na vydání bezdůvodného obohacení. Těmto poškozeným pak náleží ještě další práva s tímto právem související, jako např. právo navrhnout zajištění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení na majetku obviněného nebo právo odvoláním napadnout rozsudek soudu prvního stupně pro nesprávnost výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení nebo proto, že takový výrok chybí.¹²⁰

Z výše uvedeného vyplývá, že tento nárok může v adhezním řízení uplatňovat pouze jeho subjekt, kterým je poškozený dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu. Jak již bylo zmíněno, adhezní řízení je součástí řízení trestního, což znamená, že se nejedná o část řízení, která by byla nějak časově či jinak oddělena, naopak s trestním řízením splývá, především v průběhu dokazování. Důležitou podmínkou adhezního řízení je pak to, že nárok byl poškozeným uplatněn včas, tj. nejpozději při hlavním líčení před zahájením dokazování. Bez uplatnění nároku poškozeným o něm totiž soud nemůže rozhodnout, jelikož o těchto nárocích soud nikdy nerozhoduje z úřední povinnosti. Jde tak vlastně o výjimku ze zásady oficiality.

¹¹⁹ Náhrada škody způsobené trestným činem. *ferovajustice.cz* [online]. 2012. [cit. 3. 3. 2014]. Dostupné z <http://ferovajustice.cz/prava-obeti-trestnych-cinu-61/nahrada-skody-zpusobene-trestnym-cinem-2758.html>

¹²⁰ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 403-404

Co se týče samotného návrhu, kterým poškozený uplatňuje svůj nárok, zde nepostačuje pouhé předložení vyčíslené škody, jež byla poškozenému způsobena. Návrh musí být uplatněn takovým způsobem, aby nebylo sporu o tom, že poškozený skutečně požaduje náhradu. Z toho důvodu musí návrh obsahovat požadavek, aby soud o tomto návrhu rozhodl a dále důvod a výši či rozsah požadované náhrady. Důvod svého nároku zde nemusí poškozený nijak složitě vysvětlovat, soudní praxi zde postačuje vyjádření poškozeného v tom smyslu, že byl skutkem, jenž je uveden v žalobním návrhu, poškozen.¹²¹

V případě, že odpovědnost obžalovaného za škodu byla v trestním řízení dostatečně prokázána a soud ve věci rozhodl odsuzujícím rozsudkem, musí být zároveň v tomto rozsudku poškozenému přiznán jeho nárok. Zde má soud k dispozici několik možností, jak se s požadavkem poškozeného vypořádat. Pokud je nárok poškozeného dostatečně odůvodněn, soud tento nárok poškozenému přizná a to buď zcela, nebo jen částečně. Druhou možností trestního soudu je odkázat poškozeného s jeho nárokem na občanskoprávní soudní řízení. Důvodů k takovému postupu je několik, např. soud nemá k dispozici dostatek podkladů k tomu, aby mohl o nároku poškozeného sám rozhodnout nebo by bylo třeba provádět další dokazování, kterým by se mohlo trestní řízení značně protáhnout, popř. byl obžalovaný obžaloby zproštěn. Stejně tak bude soud postupovat i v situaci, kdy nárok poškozeného přiznal jen z části.¹²²

Výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení může být též součástí trestního příkazu, pokud poškozený svůj nárok uplatnil nejpozději před jeho vydáním. V takovém případě má samosoudce povinnost o nároku poškozeného rozhodnout. Zde však narážíme na určitý problém této úpravy, který tkví v tom, že o vydání trestního příkazu není poškozený předem nijak informován (na rozdíl od nařízení hlavního líčení). Může se tak snadno stát, že poškozený svůj nárok neuplatní jen z toho důvodu, že tak jednoduše nestihne učinit. Ke zlepšení tohoto stavu by zde mohlo pomoci zkvalitnění informování poškozených o možnosti vydání trestního příkazu bez nařízení hlavního líčení ve věci.¹²³

¹²¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. §1 až §156. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 517-518

¹²² ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 769

¹²³ DURDÍK, T. Využití institutů posilujících ochranu poškozených při jednání u soudu. In JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, str. 56-57

Další nedostatek, jenž bývá kritizován, můžeme spatřovat v nedostatečném zajištění práv poškozeného v případě, že samosoudce o jeho uplatněném nároku nerozhodne či rozhodne nesprávně. Pokud je v dané věci vydán odsuzující rozsudek, má poškozený, který svůj nárok uplatnil, právo tento rozsudek napadnout z důvodu nesprávnosti či absence výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení. Toto pravidlo však neplatí, pokud je v dané věci vydán samosoudcem trestní příkaz. Poškozenému zde totiž nenáleží právo podat proti trestnímu příkazu odpor. Ten mohou dle § 314g odst. 1 trestního řádu podat pouze obviněný, státní zástupce a osoby, které jsou oprávněny jej podat ve prospěch obviněného. Poškozený tak v této situaci nemá v rukou žádné procesní prostředky, kterými by se mohl účinně bránit.¹²⁴

Nemožnost podat poškozeným proti trestnímu příkazu odpor je vysvětlována tím, že jeho podáním se trestní příkaz ex lege ruší a soud musí ve věci nařídít hlavní líčení. Pokud by tak zákonodárce umožnil poškozenému podávat proti výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení odpor, znamenalo by to nežádoucí stav rozhodování pouze o tomto nároku poškozeného, což by v praxi znamenalo nechtěné prodlužování trestního řízení. Trestní příkaz by tak ztratil svůj smysl, jelikož jeho účelem je rychle a neformálně ve věci rozhodnout.¹²⁵

Názory na tuto problematiku se tak různí. Opačný názor oponuje čl. 90 Ústavy, dle kterého je funkcí soudů poskytovat ochranu právům jednotlivce. Dále je zde argumentováno v této kapitole již zmiňovaným čl. 36 odst. 1 Listiny. Smysl tohoto článku judikoval Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 29. 1. 2008, pod sp. zn. Pl. ÚS 72/06, ve kterém zdůrazňuje, že je povinností státu chránit své občany a také osoby zdržující se na jeho území ve smyslu zajištění ochrany jejich práv za jakékoli situace.¹²⁶

Výše popisovaná argumentace jiným účelem řízení, ve kterém je vydáván trestní příkaz, je tak dle tohoto názoru zcestná. Výrok o náhradě škody by zde neměl být vnímán jako výrok druhořadý (až po výroku o vině a o trestu), naopak by měl být výrokem rovnocenným. Soudy je však někdy tento výrok takto nesprávně vnímán, což v některých případech vede k tomu, že dochází

¹²⁴ ZŮBEK, J.; VRBA, M. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 9, str. 195-196

¹²⁵ ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 776

¹²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 72/06

k opomíjení tohoto výroku. Soud je sice povinen o nároku poškozeného rozhodnout, avšak v případě trestního příkazu nehrozí situace, kdy toto rozhodnutí bude přezkoumáváno ze strany nadřízeného soudu. Poškozenému se tak může snadno stát, že o jeho nároku nebude rozhodnuto i přesto, že zákonodárce soudům tuto povinnost ukládá. Z pohledu poškozeného se tak bude jednat nejen o nepříznivý výsledek, ale i o rozpor s tím, co od justice očekával.¹²⁷ Od samosoudců by zde dle mého názoru měla být vyžadována větší důslednost v tom smyslu, aby se nárokem poškozeného dostatečně zabývali i v případě vydání trestního příkazu a nedocházelo tak k chybám v rozhodování ohledně tohoto nároku nebo jeho opomíjení. Problémem je však jak splnění této povinnosti dosáhnout, pokud zde není nikdo, kdo by její splnění vyžadoval.

Kromě adhezního a občanskoprávního řízení zde existuje ještě jedna cesta pro poškozeného, jak se svého nároku domoci. Touto možností jsou instituty trestního právo procesního označované jako odklony (angl. diversion) v trestním řízení. Tyto odklony představují, jednoduše řečeno, jakousi alternativu ke klasickému trestnímu řízení, která spočívá v rychlejší a efektivnější vyřízení věci mimo hlavní líčení. Mezi tyto odklony patří podmíněné zastavení trestního stíhání (včetně podmíněného odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení), narovnání (včetně odložení věci při schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení), dohoda o vině a trestu a u mladistvého též odstoupení od trestního stíhání.¹²⁸

Využití některého z těchto institutů může představovat výhodu jak pro poškozeného domáhajícího se náhrady škody, tak pro obviněného. Pro obviněného může aplikace odklonu znamenat vyřízení věci pro něj mírnějším a příznivějším způsobem, než by tomu bylo v klasickém trestním řízení. Co je však důležitější z hlediska náhrady škody poškozenému, ten má zde možnost uspokojit svůj nárok rychlejší a výhodnější cestou, jelikož podmínkou použití všech výše zmiňovaných odklonů je náhrady škody, popřípadě uzavření dohody o náhradě škody nebo jiné odčinění újmy vzniklé trestným činem či vydání bezdůvodného obohacení.¹²⁹ Jelikož instituty odklonů nejsou předmětem této práce, nebudu se jimi již podrobněji zabývat.

¹²⁷ ZŮBEK, J.; VRBA, M. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 9, str. 196

¹²⁸ ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 729-730

¹²⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 283

5.3 SHRNUÍ 5. KAPITOLY

V této kapitole jsem se zabývala vývojem postavení oběti v českém právním řádu. Rok 2013 byl v tomto ohledu pro oběti trestných činů přelomový, jelikož nabył účinnosti zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Tento zákon posílil postavení obětí tím, že jim dává k dispozici celou řadu neprocesních práv. Před přijetím tohoto zákona byla docela uspokojivě upravena pouze procesní práva obětí (poškozených). Tím se také Česká republika lišila od některých jiných evropských států. Např. ve Velké Británii můžeme pozorovat opačný trend. Oběti zde mají k dispozici mnoho neprocesních práv, ta procesní však byla až do nedávné doby opomíjena. Proto stejně tak, jako se Česká republika snaží zlepšit postavení obětí jako zvláštních subjektů péče ze strany státu, tak se Velká Británie snaží posílit postavení obětí v trestním řízení tím, že jim zajistí práva procesní.¹³⁰

Kromě práv obětí jsem se též zabývala odškodňováním obětí trestných činů. Odškodnit oběť je možné buď peněžitou pomocí od státu na jedné straně, nebo náhradou škody v trestním či občanskoprávním řízení na druhé straně. Peněžítá pomoc byla dříve upravena v zákoně č. 207/1997 Sb., o peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Tato právní úprava byla převzata do zákona o obětech trestných činů a první část zákona č. 207/1997 Sb. původně upravující peněžitou pomoc tak byla zrušena. Původní úprava však nebyla převzata bez dalšího, objevily se některé podstatné změny, které jsem v této kapitole rozvedla.

Co se týče adhezního či občanskoprávního řízení, ve kterém má oběť (poškozený) možnost domáhat se náhrady škody na obviněném (respektive žalovaném), zde k žádným změnám v souvislosti se ZOTČ nedošlo. Upozorňuji zde však na některé nedostatky právní úpravy, které se týkají adhezního řízení v případě vydávání trestního příkazu.

¹³⁰ GRIVNA, T. Zákon o obětech trestných činů. In JELÍNEK, J., GRIVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, str. 23

6 SUBJEKTY POSKYTUJÍCÍ POMOC OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ

V České republice funguje několik subjektů, jejichž účelem je poskytovat obětem trestných činů pomoc v jejich situaci. Jedná se o subjekty, na které se oběti trestných činů mohou obrátit, pokud se samy neumějí či nedovedou s nastalou situací vypořádat. Asi nejznámějším z těchto subjektů je Bílý kruh bezpečí. Dále stojí za zmínku nezisková organizace ROSA poskytující pomoc ženám – obětem domácího násilí, Liga lidských práv nebo střediska Probační a mediační služby.

Stát se v tomto ohledu rozhodl poskytovat těmto subjektům podporu. Podmínky této podpory, kterou se rozumí poskytování dotací ze státního rozpočtu, stanovuje zákon o obětech trestných činů. Subjekt, který chce tuto dotaci ze státního rozpočtu získat, musí nejprve získat akreditaci od Ministerstva spravedlnosti. Při splnění všech zákonem stanovených podmínek vzniká subjektu na akreditaci právní nárok. Získání akreditace však automaticky neznamená, že subjekt získá i dotaci. Na tu totiž právní nárok dle ZOTČ není, rozhodnutí o poskytnutí dotace je plně v kompetenci Ministerstva spravedlnosti.

Akreditaci může získat pouze právnická osoba, která nebyla založena za účelem podnikání a která se specializuje na některou ze dvou forem odborné pomoci (či na obě) a to na poskytování právních informací nebo restorativní programy. Tyto formy pomoci mohou jistě poskytovat i střediska Probační a mediační služby a advokáti. Tyto subjekty však nepatří mezi akreditované subjekty podle ZOTČ, proto na státní dotaci nemají nárok.

Důležitou podmínkou udělení akreditace je to, aby subjekt poskytoval pomoc obětem nejméně po dobu jednoho roku před podáním žádosti o akreditaci. Cílem je zabránit tomu, aby se o akreditaci ucházel subjekt, který vznikl pouze za účelem získání dotace. Dalším požadavkem je bezúhonnost a odborná způsobilost osob, které budou službu poskytovat. Požadavek bezúhonnosti je zcela zásadní, neboť není přípustné, aby pomoc obětem trestných činů byla poskytována člověkem, který byl v minulosti odsouzen za úmyslný trestný čin nebo za trestný čin spáchaný v souvislosti s poskytováním pomoci obětem. Požadavek odborné způsobilosti je zdůrazňován především v souvislosti s poskytováním právních informací. Akreditovaný subjekt, jenž poskytuje právní informace, musí zajistit alespoň jednu osobu s vysokoškolským právnickým vzděláním v oboru právo

v magisterském studijním programu, která bude úroveň těchto služeb zajišťovat.¹³¹

6.1 BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ

Bílý kruh bezpečí (dále jen BKB) je největší a asi také neznámější nestátní organizací, která se specializuje na pomoc obětem trestných činů v České republice. První poradna pro oběti trestných činů byla otevřena 19. listopadu 1991 v Praze. Od té doby se počet poraden BKB rozrostl na současných devět a jedno intervenční centrum v Ostravě. Tyto poradny vznikají ve městech, kde se najde dostatek dobrovolníků s požadovaným vzděláním (vysokoškolské vzdělání v oboru právo, psychologie, lékařství, sociální práce či pedagogika), kteří jsou ochotni a schopni poskytovat odbornou pomoc obětem a to bez nároku na odměnu.¹³² Zatím tak poradny fungují v těchto městech: Praha, Olomouc, Brno, Ostrava, Plzeň, Pardubice, Liberec, České Budějovice a Jihlava. Služby BKB zahrnují poskytování právních informací a dále psychologické a sociální poradenství. Služby jsou poskytovány bezplatně a diskrétně. Dalšími principy činnosti BKB jsou nestrannost a nezávislost. Bílý kruh bezpečí je organizací nezávislou na jakýchkoli ekonomických, náboženských a především politických vlivech. Nestrannost spočívá v intoleranci jakékoli diskriminace obětí. Oběti, které se obrátí na BKB tak nikdy nesmí být diskriminovány z důvodu svého rodu, pohlavní, etnického či rasového původu, sociálního postavení, náboženského vyznání, politického názoru, věku nebo invalidity.¹³³

Poradci BKB se primárně snaží reagovat na okamžité potřeby obětí a jejich rodin. Poradny BKB slouží především k tomu, aby obětem poskytovaly potřebné informace o průběhu trestního řízení, možnosti náhrady škody, a zvládnutí psychických či fyzických potíží, které oběti vznikly v souvislosti

¹³¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů. *psp.cz*. [online]. 2012. [cit. 7. 3. 2014], str. 64-65. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

¹³² VITOUŠKOVÁ, P. Podpora obětí z pohledu nestátní organizace. In *K problematice obětí trestných činů a k výsledkům výzkumu obětí v České republice: sborník příspěvků z konference*. Vyd. 1. Editor Kateřina Kulíšková. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, str. 43

¹³³ Bílý kruh bezpečí. Principy poradenské činnosti. *bkb.cz*. [online]. [cit. 8. 3. 2014]. Dostupné z <http://www.bkb.cz/o-nas/zakladni-principy-cinnosti/>

s trestným činem. Zároveň je důležité zmínit, že klient (oběť) BKB je vždy respektován v rozhodnutí, jak dál ve své věci jednat.¹³⁴

V současné době lze na webových stránkách Bílého kruhu bezpečí v souvislosti s přijetím zákona o obětech nalézt rady a informace pro oběti trestných činů, které byly v některých případech zjednodušeny tak, aby byly srozumitelné pro širokou veřejnost.¹³⁵

6.2 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA

Probační a mediační služba (dále jen PMS) je institucí, která v České republice funguje od roku 2001 a která byla zřízena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Mezi cíle PMS patří zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů, které souvisejí s trestnou činností. Dále se též soustřeďuje na efektivní výkon alternativních trestů, které v dnešní době přeplněnosti českých věznic nabývají na významu. Co je však pro mou práci důležitější zmínit, Probační a mediační služba se angažuje také v oblasti poskytování pomoci obětem trestné činnosti.¹³⁶

V souvislosti s přijetím ZOTČ se PMS zároveň stala poskytovatelem pomoci obětem a je tak zapsána v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Do registru se střediska PMS zapisují bez dalšího, zákon tedy v jejich případě nevyžaduje splnění zvláštních podmínek, jako je tomu u jiných subjektů poskytujících pomoc obětem.

Obecně je cílem PMS především zmírnit dopady trestného činu na oběť. Pokud se tedy oběť trestného činu na PMS obrátí, může očekávat především psychosociální podporu v co nejširší míře. Ještě v přípravném řízení může PMS oběti nabídnout mediaci (jeden z restorativních programů), která pro ni často znamená větší morální satisfakci než samotné rozhodnutí soudu v trestním řízení.

¹³⁴ VITOUŠKOVÁ, P. Podpora obětí z pohledu nestátní organizace. In *K problematice obětí trestných činů a k výsledkům výzkumu obětí v České republice: sborník příspěvků z konference*. Vyd. 1. Editor Kateřina Kulišková. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, str. 44

¹³⁵ Bílý kruh bezpečí: Kdokoli se může stát obětí trestného činu! *bkb.cz*. [online]. [cit. 8. 3. 2014]. Dostupné z http://www.infovictims.cz/cz/001_home/001_infovictms.html

¹³⁶ Probační a mediační služba ČR: Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky. *pmscr.cz*. [online]. [cit. 8. 3. 2014]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>

6.3 SPOLEK ROSA

Poněkud úžeji než Probační a mediační služba a také Bílý kruh bezpečí je zaměřen spolek ROSA. Jedná se o nestátní neziskovou organizaci, která se zaměřuje na pomoc ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem a též na prevenci domácího násilí. Toto centrum pro týrané ženy vzniklo v České republice v roce 1993 – nejprve fungovalo jako nadace, od roku 1998 pak jako občanské sdružení (od 1. 1. 2014 spolek).¹³⁷

Prvořadým zájmem této organizace je poskytnout svým klientkám pocit bezpečí a jistoty v jejich nezáviděníhodné situaci tak, aby byly schopny samy tuto situaci změnit. ROSA v tomto ohledu spolupracuje i se státními orgány (např. policií či soudy), kdy cílem této spolupráce je zabránit další viktimizaci obětí domácího násilí, ochrana dětí – svědků domácího násilí a též rozšiřování obecného povědomí o této závažné problematice.

Mezi konkrétní formy pomoci, které ROSA ženám – obětem domácího násilí poskytuje, patří sociálně-terapeutické poradenství, vytvoření bezpečnostního plánu, poskytování utajeného azylového bydlení, telefonická krizová pomoc a v neposlední řadě i krizová intervence.¹³⁸ Ta se dá vymezit jako „*specializovaná pomoc osobám, které se ocitly v krizi*“. Úkolem krizové intervence je vrátit jedinci jeho psychickou rovnováhu, která byla krizovou situací, v tomto případě domácím násilím, narušena.¹³⁹

6.4 PROFEM

Stejně jako spolek ROSA se v roce 1994 vzniknuvší ženská nezisková organizace Profem, o.p.s. zaměřuje na oběti domácího násilí a problematiku ženských lidských práv. Činnost této neziskové organizace zahrnuje politický lobbying (působením na změny v zákonodárství ohledně domácího násilí), vydávání odborných publikací (a též brožur, letáků či plakátů) k problematice domácího násilí a také pořádání vzdělávacích kurzů, seminářů či workshopů pro laickou i odbornou veřejnost. Dále tato organizace provozuje Intervenční centrum

¹³⁷ Srovnej např. FORST, A. „Transformace“ občanských sdružení na spolky dle nového občanského zákoníku. *epravo.cz*. [online]. 2013. Dostupné z <http://www.epravo.cz/top/clanky/transformace-obcanskych-sdruzeni-na-spolky-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-91443.html>

¹³⁸ ROSA: Kdo jsme. *Rosa-os.cz*. [online]. [cit. 9. 3. 2014]. Dostupné z <http://www.rosa-os.cz/>

¹³⁹ ŠPATENKOVÁ, N. Krizová intervence. In ŠPATENKOVÁ, N a kol. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011, str. 13

v Příbrami, které poskytuje odbornou pomoc osobám, jež jsou ohroženy domácím násilím či stalkingem (nebezpečným pronásledováním).

V České republice zatím ojedinělý je projekt této organizace s názvem AdvoCats for Women. Tento projekt, který vznikl již v roce 1988, se specializuje na poskytování bezplatného právního poradenství ženám, které se staly oběťmi domácího nebo jiného násilí a to včetně zastupování těchto obětí před soudem. Službu poskytují právníci – dobrovolníci zdarma či za sníženou advokátní odměnu. Službu tohoto charakteru žádná jiná organizace poskytující pomoc obětem domácího násilí zatím nenabízí.

Dlouhodobým cílem projektu je především poukázat na nedostatečné řešení problematiky domácího násilí, která je v našem státě stále velkým problémem. Projekt se snaží o uzákonění bezplatné právní pomoci pro osoby postižené domácím násilím, což se však prozatím nepodařilo.

Co se týče praktické stránky poskytování pomoci, klient může využít internetovou poradnu, telefonickou linku právní pomoci, či se může osobně dostavit na některou z poraden. Ty se nacházejí pouze ve dvou městech a to v Praze a v Příbrami. Telefonická linka je k dispozici každé úterý od 9:00 do 12:00 hodin a každou středu od 17:30 do 20:30 hodin.¹⁴⁰

6.5 SHRNUÍ 6. KAPITOLY

6. kapitola představuje několik nevládních organizací poskytujících pomoc obětem. Změnou v jejich fungování je možnost těchto subjektů zažádat o dotaci ze státního rozpočtu. Podmínkou získání této dotace je akreditace udělená Ministerstvem spravedlnosti a to buď pro poskytování právních informací či restorativní programy. Organizací zaměřujících se na pomoc obětem a svědkům trestných činů je Bílý kruh bezpečí. V případě Probační a mediační služby je pomoc obětem pouze jednou z mnoha činností, které vykonává. Dále v České republice funguje několik nestátních organizací, které se snaží pomáhat obětem domácího násilí. Jde např. o v této kapitole zmiňovanou organizaci ROSA či ProFem. Kromě těchto ještě v našem státě funguje např. spolek Acorus nebo Persefona.

¹⁴⁰ BUDINOVÁ, A. Bezplatná právní pomoc obětem domácího násilí. In JELÍNEK, J., GRIVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, str. 140-142

7 ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se pokusila shrnout problematiku obětí trestných činů a to z několika hledisek: z hlediska viktimologie, z hlediska mezinárodního práva a též z hlediska českého práva. Téma, které jsem si vybrala, je tématem velmi širokým, proto jsem k němu přistoupila touto cestou.

Práci jsem se snažila koncipovat tím způsobem, aby na sebe jednotlivé kapitoly logicky navazovaly tak, aby práce objasnila, kdy a na jaké úrovni se oběti trestných činů začaly problematizovat a jak tyto poznatky ovlivnily českou právní úpravu. Z toho důvodu jsem na počátku práce vysvětlila pojmy „oběť“ a „poškozený“ a jejich rozdíly, jelikož právě jich se celá práce týká. Poté jsem přistoupila k popisu viktimologie jako nauky o obětech, jež se jako první začala oběťmi zabývat. Viktimologické poznatky pak nejprve refleктовало mezinárodní právo, proto jsem se v další kapitole zaměřila na některé nejdůležitější mezinárodní dokumenty, které zakotvují práva a postavení obětí. Tyto mezinárodní dokumenty jsou důležité hlavně z toho důvodu, že se snaží přimět státy k tomu, aby se odpovídající právní úprava objevila i v jejich vnitrostátních právních řádech.

Cílem mé diplomové práce bylo především zhodnotit postavení obětí v českém právním řádu. Touto problematikou jsem se zabývala v páté kapitole, kde jsem se snažila porovnat situaci obětí v České republice před a po přijetí zákona o obětech trestných činů. Zde musím zmínit, že toho opravdu nebylo mnoho, co by bylo možno porovnávat. Mimoprocesních práv, se kterými by oběti mohly disponovat, bylo skutečně velmi málo a o nějaké zvláštní péči o oběti ze strany státu tak prakticky nelze hovořit. Navíc byla tato neprocesní práva obsažena v několika právních předpisech a takováto právní úprava byla tedy velmi nepřehledná. To představovalo nevýhodu především pro samotné adresáty. Z toho důvodu lze zákon o obětech trestných činů chápat jako velmi přelomový. Dle mého názoru bylo důležité, že jsme se vydali právě cestou samostatného komplexního zákona, který tvoří přehlednou a srozumitelnou právní úpravu pro své adresáty – především pro oběti, ale i např. pro subjekty poskytující pomoc obětem. Přiblížili jsme se tak k ostatním státům západní Evropy, kde je oběť vždy preferována a výrazně chráněna.

Co se týče samotných práv, která obětem nový zákon přinesl, zde došlo ke změně nejmarkantnější. Ze stavu, kdy standard práv garantovaný obětem byl vskutku velmi nízký, se stal stav, ve kterém mohou oběti trestných činů

disponovat celou řadou práv a najít tak svou oporu v samostatném zákoně, jenž je určen jen a pouze jim. Takovýto počin jistě nelze hodnotit jinak, než velmi pozitivně. Práva obětí trestných činů byla značně rozšířena a dokonce byly zavedeny některé v našem právním řádu zcela nové instituty. Za opravdu velmi důležité vnímám zavedení práva na doprovod důvěrníkem k úkonům trestního řízení. Ten totiž může velmi přispět ke snížení traumatu oběti psychickou podporou, kterou jí poskytuje a tím zvýšit její psychickou odolnost během řešení „jejího“ případu. Dalším novým institutem je institut v zahraničí již zcela běžně používaný a známý jako tzv. victim impact statement. V tomto institutu, v zákoně o obětech zakotveném jako „prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život“, spatřuji opravdu důležitou, zejména psychologickou výhodu pro oběť. Představuje pro ni možnost, jak se s činem rychleji a lépe vyrovnat a zároveň i výchovně zapůsobit na pachatele, což jí může přinést jisté zadostiučinění.

Základem nového zákona je pak především poskytování všech skutečně potřebných informací obětem. Právo na informace je v zákoně opravdu široce upraveno, problém však z mého pohledu vyvstává v předávání těchto informací v praxi. Oběti se totiž často tyto informace, podávané ze strany orgánů činných v trestním řízení, dostanou ve formě zhruba sedmistránkového poučení psaného drobným písmem. Takovouto formu poučení lze jen stěží považovat za dostatečnou, obzvláště v případě, kdy se oběť, i přes své špatné psychické rozpoložení, rozhodne trestný čin oznámit a dostaví se proto na policii. Tato forma poučení je poté oběti předložena bez ohledu na to, jakou pomoc v té chvíli skutečně nejvíce potřebuje.

V praxi již též zazněla kritika aplikace práv mající oběť chránit před druhotnou újmou. Zdá se, že po praktické stránce je ochrana obětí před sekundární viktimizací stále v některých případech nedostatečná. Byly totiž již zaznamenány situace, kdy především soudci berou tuto ochranu oběti před pachatelem na lehkou váhu. Někteří se domnívají, že oběti jsou před sekundární viktimizací ze strany pachatele dostatečně chráněny, pokud nejsou nuceny před ním v soudní síni vypovídat. Že se však oběť s osobou, kterou označila za pachatele, může setkat již přede dveřmi do soudní síně, o to již někteří soudci nejeví zájem.¹⁴¹ Je tak dle mého názoru důležité, aby byly orgány činné v trestním řízení „vychovávány“

¹⁴¹ In IUSTITIA: Aplikace zákona o obětech trestných činů je možné zlepšit. *parlamentnilisty.cz* [online]. 2014. [cit. 12. 3. 2014]. Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/In-IUSTITIA-Aplikace-zakona-o-obetech-trestnych-cinu-je-mozne-zlepsit-304726>

v duchu principů, které nám zákon o obětech trestných činů přináší a aby se tak ochrana zakotvená na legislativní úrovni stala též ochranou skutečnou.

Naopak velmi pozitivně hodnotím úpravu odškodňování obětí trestných činů, jež byla dříve zakotvena v zákoně o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Tato úprava byla do zákona o obětech trestných činů převzata, ovšem s určitými podstatnými změnami. Došlo zde především ke zvýšení paušálních částek, což je samozřejmě pro oběti příznivější, jelikož je to zatěžuje méně, než prokazování nákladů. Zároveň byl též rozšířen okruh osob, kterým lze peněžitou pomoc poskytnout, čímž se tato forma pomoci jistě dostane většímu počtu oprávněných žadatelů.

Pozitivní čin zákonodárce je možno též spatřovat v posílení role neziskových organizací poskytujících pomoc obětem. Stát se rozhodl tyto organizace podporovat a to formou dotací ze státního rozpočtu. Dotace mohou tyto subjekty získat při splnění zákonem stanovených podmínek. Důležitou podmínkou je zejména to, že takový subjekt musí poskytovat pomoc obětem nejméně po dobu jednoho roku předtím, než požádá o akreditaci Ministerstvo vnitra. Pro stávající subjekty to dle mého názoru může představovat motivaci pro pokračování v jejich záslužné činnosti, popř. také zkvalitnění či rozšíření jejich služeb. Tato podmínka má však především zabránit novým subjektům, aby vznikaly samoučelně jen pro získání dotace od státu.

I přes některé výše nastíněné nedostatky nemohu tomuto novému zákonu – zákonu o obětech trestných činů – upřít velký přínos pro zlepšení postavení obětí trestných činů v České republice. S předcházející nevyhovující situací, kdy oblast práv obětí byla řešena velmi povrchně, se zákonodárce vypořádal více než dobře. Nezbývá než doufat, že se situace kolem obětí trestných činů bude i nadále zlepšovat a že do budoucna budou řešeny zejména nedostatky projevené v praxi.

8 RESUMÉ

The diploma thesis deals with victims of crime, their rights and their position in a criminal proceeding. In the Czech Republic this topic was omitted for a long time. Although the procedural rights were quite satisfactorily adjusted in the Code of Criminal Procedure, the non-procedural rights have not been adjusted almost at all. This situation changed with acceptance of Victim of Crime Act. An acceptance of this legislation means watershed moment in the issue of crime victims. This legislation offers many non-procedural rights for victims and it improves their legal position in criminal proceeding. It also involves the extension of procedural rights of injured party.

The second chapter focuses on explanation of the concept of victim. This is a concept of interdisciplinary, which is used in several sciences. Except law victim is described in terms of criminology, or more precisely victimology, criminalistics or forensic psychology. In this section I try to explain the concept of victim from the perspective of victimology and then from the perspective of the law. Victim in criminal proceeding will have the status of the injured party. In is important not to confuse there two terms. Therefore I explain the differences between victim and injured party.

Since the topic of my thesis is partly criminological, in the third chapter I deal with the science of crime victims – victimology. It is this science which began as the first victims deal. Victimology explores primarily the impact of the crime on the victim. Its aim is to produce knowledge on how to avoid the role of victim, or at least to minimize the possibility of becoming a victim.

In the fourth section, I focus on the victim in international law. Legal protection of victims actually began to implement the first internationally, especially on the soil the UN and the Council of Europe. These international documents are forcing states to ensure the best protection and care for victims.

The fifth chapter is the core and the most important chapter of the thesis. This section compares the situation of victims and injured parties in the Czech Republic before the Victims of Crime Act and then after acceptance of this new legislation. It describes the new non-procedure rights that are currently available to victims and points out the extension of procedural rights of injured party. New legislation reflects victimological knowledge and important European documents. The addition to the rights of victims and injured parties this chapter discusses of their compensation.

The sixth section deals with a number of organizations that provide assistance to victims of crime. Under the new legislation, the state can provide these entities subsidy from the state budget. This, however, must be met with statutory conditions. These are either provision of law information or restorative programs, for which the organization must be accredited.

9 SEZNAM ZKRATEK

ZOTČ	zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)
ZPPP	zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů
BKB	Bílý kruh bezpečí
PMS	Probační a mediační služba

10 SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

10.1 KNIŽNÍ PRAMENY

1. ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4
2. ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠKOVÁ, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 191 s. ISBN 978-80-247-2014-2
3. DIANIŠKA, G. *Kriminológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 326 s. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-198-4
4. HOLCR, K. a kol. *Kriminologie*. 1. vyd. 190 s. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-23-3
5. JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, 190 s. ISBN 80-7184-618-X
6. JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2012, 251 s. ISBN 978-80-87576-39-7
7. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1
8. JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd., 263 s. Praha 2: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-49-6
9. KAISER, G. *Kriminologie: úvod do základů*. 1. vyd. Překlad Helena Válková. Praha: C. H. Beck, 1994, 268 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-7179-002-8
10. KUČHTA, J. *Kriminologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 132 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-0616-1
11. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, 544 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4
12. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2004, 451 s. ISBN 80-7357-026-2
13. RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, 730 s. ISBN 978-80-7179-559-9
14. SCHEINOST, M a kol. *Kriminalita očima kriminologů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, 238 s. ISBN 978-80-7338-096-0
15. SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 290 s. ISBN 978-80-7380-389-6

16. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I. §1 až §156. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1920 s. ISBN 978-80-7400-465-0
17. ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1009 s. ISBN 978-80-7400-496-4
18. ŠPATENKOVÁ, N a kol. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011, 195 s. ISBN 978-80-247-2624-3
19. TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 214 s. ISBN 978-80-247-2982-4
20. TURAYOVÁ, Y. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 1999, 143 s. ISBN 80-7160-128-4

10.2 ODBORNÉ ČLÁNKY A PŘÍSPĚVKY ZE SBORNÍKŮ

1. ČÍRTKOVÁ, L. Kam kráčí viktimologie. *Zpravodaj BKB*. 2013, č. 2. ISSN 1213-8282
2. *K problematice obětí trestných činů a k výsledkům výzkumu obětí v České republice: sborník příspěvků z konference*. Vyd. 1. Editor Kateřina Kulíšková. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, 63 s. ISBN 80-86008-57-6
3. KARABEC, Z. Poznámky k trestní politice. *Kriminalistika*. 2012, č. 1. ISSN 1210-9150.
4. MATOUŠEK, O.; MATOUŠKOVÁ, A. Cíle při profesionální práci s obětí a pachatelem násilného trestného činu – restorativní přístup. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 9. ISSN 1213-5313
5. SVATOŠ, R. Odpovídá právní úprava obětí trestných činů v České republice mezinárodními dokumentům? *Trestněprávní revue*. 2012, č. 4. ISSN 1213-5313
6. VÁLKOVÁ, H.; GRÍVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 4. ISSN 1213-5313
7. ZÁHORA, J., KERT, R. a kol. *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave*. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2010, 408 s. ISBN 978-80-89447-36-7
8. ZŮBEK, J.; VRBA, M. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 9. ISSN 1312-5313

10.3 ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY

1. Bílý kruh bezpečí: Kdokoli se může stát obětí trestného činu! *bkb.cz*. [online]. Dostupné z http://www.infovictims.cz/cz/001_home/001_infovictms.html
2. Bílý kruh bezpečí. Principy poradenské činnosti. *bkb.cz*. [online]. Dostupné z <http://www.bkb.cz/o-nas/zakladni-principy-cinnosti/>
3. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o obětech trestných činů. *psp.cz* [online]. 2012. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>
4. Encyclopedia of murder and violent crime. USA: Sage publication, Inc., 2003. Editor Eric Hickey. ISBN 0-7619-2437-X [online]. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=dDOW75aJMR8C&pg=PA492&lpg=PA492&dq=hentig%27s+victim+classification&source=bl&ots=su5FrP5cA1&sig=xQ9q31S6H3iOiCHF2Hq051NxfEY&hl=cs&sa=X&ei=g2GgUvCMKNKf7gbHtoHQA&ved=0CCsQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>
5. FORST, A. „Transformace“ občanských sdružení na spolky dle nového občanského zákoníku. *epravo.cz*. [online]. 2013. Dostupné z <http://www.epravo.cz/top/clanky/transformace-obcanskych-sdruzeni-na-spolky-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-91443.html>
6. In IUSTITIA: Aplikace zákona o obětech trestných činů je možné zlepšit. *parlamentnilisty.cz* [online]. 2014. Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/In-IUSTITIA-Aplikace-zakona-o-obetech-trestnych-cinu-je-mozne-zlepsit-304726>
7. KARMEN, A. Crime victims: An introduction to victimology. USA: Wadsworth, Cengage Learning, 2013, 525 s. ISBN 978-1-133-04972-2. [online]. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=9kAJXULxBrkC&printsec=frontcover&dq=crime+victims+an+introduction+to+victimology&hl=cs&sa=X&ei=mHCYUtzsO7GV7AbSi4HwCQ&redir_esc=y#v=onepage&q=crime%20victims%20an%20introduction%20to%20victimology&f=false
8. MAREŠOVÁ, A.; MARTINKOVÁ, M.: O významu poznávání obětí trestné činnosti. *mvcr.cz*. [online]. 2010. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/soubor/maresova-obeti-pdf.aspx>
9. Náhrada škody způsobené trestným činem. *ferovajustice.cz*. [online]. 2012. Dostupné z <http://ferovajustice.cz/prava-obeti-trestnych-cinu-61/nahrada-skody-zpusobene-trestnym-cinem-2758.html>
10. Probační a mediační služba ČR: Poslání a cíle Probační a mediační služby České republiky. *pmscr.cz*. [online]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>
11. ROSA: Kdo jsme. *Rosa-os.cz*. [online]. Dostupné z <http://www.rosa-os.cz/>

12. Victims, victimization and victimology. *McGraw-Hill.co.uk* [online]
Dostupné z: <http://www.mcgraw-hill.co.uk/openup/chapters/0335209807.pdf>
13. VICHEREK, R. Oběti trestných činů a jejich práva. *Epravo.cz* [online]. 2013.
Dostupné z <http://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>
14. YOUNG-RIFAI, Marlene. Victimology: A theoretical framework. In: SCHNEIDER, Hans. *The victim in international perspective*. Germany: Walter de Gruyter, 1982, 513 s. ISBN 3110075105, Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=OdUBFkAB0woC&pg=PA68&lpg=PA68&dq=hans+von+hentig+victim+typology&source=bl&ots=1W37O58zvc&sig=pbJIEHOF4hsRK_WjbHPV0a3wGNE&hl=cs&sa=X&ei=IC0iUeXMOojBtQbs7YCQC A&ved=0CEQQ6AEwAw#v=onepage&q=hans%20von%20hentig%20victim%20typology&f=false
15. Zákon o obětech trestných činů – základní informace (zpráva Ministerstva vnitra). *mvr.cz*. [online]. 2012. Dostupné z <http://www.mvr.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk-doc.aspx>

10.4 PRÁVNÍ PŘEDPISY A JUDIKATURA

1. zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
2. zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
3. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
4. zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
5. zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů (ve znění před novelou zákonem č. 45/2013 Sb.)
6. zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením
7. zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
8. zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
9. zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně a některých zákonů
10. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 72/06

10.5 MEZINÁRODNÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY

1. Deklarace OSN ze dne 29. Listopadu 1985, o základních principech spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci Valného shromáždění OSN [online]. Dostupné z <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm>

2. Doporučení Rady Evropy č. (2006) 8 ze 14. června 2006 o pomoci obětem trestných činů [online]. Dostupné z <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1011109&Site=CM>

3. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí. In JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů: Komentář s judikaturou*. 1. vyd. Praha 2: Leges, 2013, ISBN 978-80-87576-49-6